

Ledningskorridor FL5 S7-8 Skogssäter-Kilanda, Trollhättan, Lilla Edet och Ales kommuner, Västra Götalands län

Arkeologisk utredning steg 2

Lisa Börjesson Liljas, Stig Swedberg
och Oscar Jacobsson

Kulturlandskapet rapporter 2021:8

**Ledningskorridor FL5 S7-8 Skogssäter–Kilanda,
Trollhättan, Lilla Edet och Ales kommuner,
Västra Götalands län
Arkeologisk utredning steg 2**

Lisa Börjesson Liljas, Stig Swedberg och Oscar Jacobsson

Administrativa uppgifter

Fastighet: Stenarsröd 1:2 m fl, Hjärtum, Fors, Ale-Skövde, Sankt Peder, Skepplanda socknar, Trollhättan, Lilla Edet och Ales kommuner, Västra Götalands län

Länsstyrelsebeslut datum / dnr: 2020-12-07 / 431-49028-2020

Uppdragsnummer (Fornsök): 202100120

Uppdragsgivare: Svenska kraftnät

Fältarbetsperiod: 2020-04-19 - 2020-05-05

Projektnummer: 20203

Projektansvarig: Annika Östlund

Fältansvariga: Lisa Börjesson Liljas, Arwo Pajusi

Övrig personal: Stig Swedberg, Oscar Jacobsson

För personalens meriter hänvisas till Kulturlandskapets hemsida.

Underkonsulter: Carpe Ventum Jord & Skog AB

Utredningsområdets storlek: Tio delområden med en total yta om 154 190 m²

Belägenhet i SWEREF 99 TM: Nordligaste delområdet: Norr 6459400 m, Öst 335600 m. Sydligaste delområdet: Norr 6432300 m, Öst 337150 m.

Höjd över havet: Varierande mellan 40-91 meter

Digitalt dokumentationsmaterial: Fotolista, schaktlista, provgropslista, fyndlista, lämningslista (odt och ods), fotografier (jpg) samt mätfiler (ssf). Digitalt dokumentationsmaterial förvaltas av Kulturlandskapet.

Fynd: Har omhändertagits.

Provmaterial: Ej analyserade markkemiprover förvaras hos Kulturlandskapet.

Ledningskorridor FL5 S7-8 Skogssäter–Kilanda, Trollhättan, Lilla Edet och Ales kommuner, Västra Götalands län Arkeologisk utredning steg 2

Kulturlandskapet rapporter 2021:8

© Kulturlandskapet 2021

Författare: Lisa Börjesson Liljas, Stig Swedberg och Oscar Jacobsson

Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.

Omslagsbild framsida: Arwo Pajusi och maskinist Janne tar upp schakt 16 på kanten till Grönåns ravin i Rapenskår, Skepplanda, inom delområde 2:3. Inom ytan påträffades bland annat flera flintfynd och två härdar. Inom delområdet har registrerats ett boplatsoområde, L2021:2790. Foto mot norr.

Bild baksida: Provtagning för markkemisk analys vid delområde 2:8. Lisa B Liljas provtar här punkt 2. Med en jordsond tas ett stickprov ur jordlagret strax under och i eventuellt fyndförande lager. Provanalysen anger bland annat fosfathalter som indikerar att folk brukat marken genom odling eller eldning på platsen. Foto mot sydväst.

Orienteringskarta: Framställd av Kulturlandskapet med data från Map Maker samt Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Topografisk grundkarta samt plankarta: Tillhandahållen av uppdragsgivaren.

Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Kulturlandskapet med data från Lantmäteriet.

Upphovsrätt: Om inget annat anges enligt Creative Commons licens CC BY.

Redigering och layout: Andreas Hansen, Omland Form och Fotografi

Sökord: Boplat, mesolitikum, neolitikum, lägenhetsbebyggelse, kulturlandskap,

Kulturlandskapet

Ekelidsvägen 5

457 40 FJÄLLBACKA

www.kulturland.se

kontakt@kulturland.se

Innehåll

Sammanfattning	5
-----------------------	---

Del 1 Inledning

Syfte	7
Undersökningsområdet	7
Naturvärden och kulturmiljöer	8
Tidigare undersökningar	8
Frågeställningar	8
Metoder	8

Del 2 Resultat

Schakt	11
Anläggningar	11
Fynd	11
Analysresultat	11
Delområde 2:1-2:12	11

Del 3 Tolkning

Delområde 2:1-2:12	32
Generella diskussioner	38
Antikvarisk bedömning	39
Värdering av måluppfyllelsen	39
Förslag på vidare åtgärder	40

Källor	43
---------------	----

Bilagor

2 Strandlinjeanalys	46
2 Schakt	52
3 Provgropar	55
4 Fynd	60
5 Lämningar	62

Ledningskorridor FL5 S7-8 Skogssäter–Kilanda, Trollhättan, Lilla Edet och Ales kommuner, Västra Götalands län Arkeologisk utredning steg 2

Sammanfattning

Kulturlandskapet har utfört en arkeologisk utredning steg 2 inom 12 utpekade delområden inom ledningskorridor FL5 S7-8 för vilken Svenska kraftnät planerar ledningsförnyelse. Resultaten ska utgöra underlag för Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder samt användas för projektörens planering.

Utredningsområdena bestod av nio potentiella boplatslägen samt tre lägenhetsbebyggelser med oklar antikvarisk status. De möjliga boplatserna bestod av tidigare fyndplatser, lämpliga boplatslägen och indikationer genom närliggande förhistoriska gravar. Delområdena utreddes genom markkemisk provtagning, fyndinventering, utredningsschaktning och (där maskin inte kom till) provgroppsgrävning samt arkiv- och kartstudier och viss fältinventering kring lägenhetsbebyggelserna utifrån arkivresultat.

Utredningen har resulterat i att åtta nya fornlämningar har registrerats inom sex av delområdena. Dessa består av sex boplatser och boplatksområden med fynd av stenredskap och från bearbetning, samt av två anläggningar i form av härdar.

Genom strandlinjeanalyser och fyndanalyser konstateras att några av boplatserna (L1967:5157, L2021:2790, L2020:5125 och L2021:2779) har potential att vara riktigt gamla, men platserna har även varit attraktiva i senare tider. Mesolitikum är en relativt outforskad period i området i stort. Om boplatserna verkligen är så gamla kan de höra till de äldsta i landet. Två boplatksområden (L2021:2790 och L1966:5216) kan eventuellt även

dateras till neolitikum, utifrån strandlinjeanalys och fyndanalys.

Två fornlämningar består av lägenhetsbebyggelser, L1964:2402 och L1964:1789. Genom arkiv- och kartstudier har torpen konstaterats brukade och bebodda före 1850. Platserna har även besökts i fält för noggrannare bedömning.

Vidare har sju övriga kulturhistoriska lämningar hanterats inom utredningen, varav sju kända sedan tidigare och två nyregistrerade. Av dessa är fyra fyndplatser, två lägenhetsbebyggelser som konstaterats som tillkomna efter 1850, en husgrund från historisk tid samt ett hägnadssystem. En uppgift om en lägenhetsbebyggelse där enbart rester av husgrunder kunde skönjas bedöms sakna antikvarisk status.

Fornlämningarna är skyddade enligt lag (KML) och ska undvikas vid fortsatt planering av arbetsföretaget. Om ingrepp i fornlämning planeras ska ansökan lämnas till länsstyrelsen. Fornlämningar inom och i anslutning till utredningsområdet är endast i vissa fall preliminärt avgränsade; detta bör beaktas inför planering av kommande arbete, såsom anläggande av arbetsvägar, för att undvika till skador.

Övriga kulturhistoriska lämningar såsom torp, hägnader och röjningssten är en tydlig rest av ett historiskt kulturlandskap med små enheter i ett annars skogrikt och glesbefolkat område. De övriga kulturhistoriska lämningarna bör visas hänsyn (MB) och om möjligt undvikas. Fyndplatserna kan indikera lämningar ej synliga ovan mark, om ytterligare fynd påträffas vid grävarbete ska det avbrytas och länsstyrelsen kontaktas (KML).

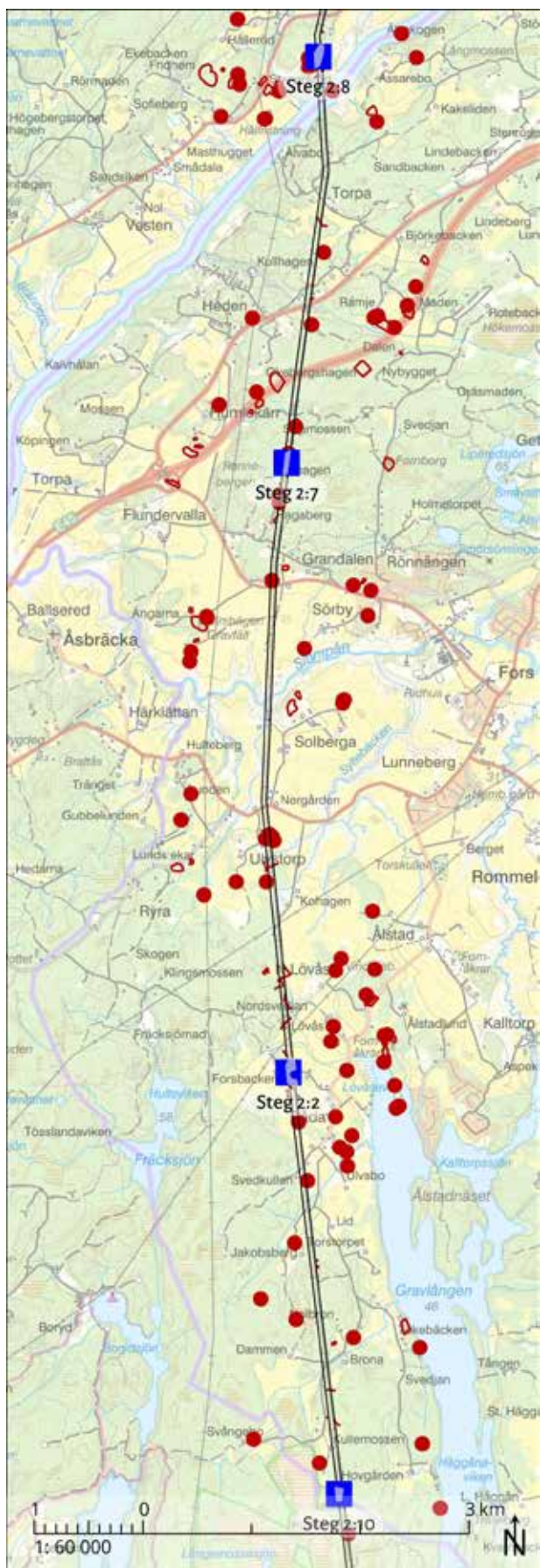

Illustration 1. Översiktskarta över de norra delområdena. Kända lämningar inom 2 km från kraftledningen markeras i kartan. © Lantmäteriet.

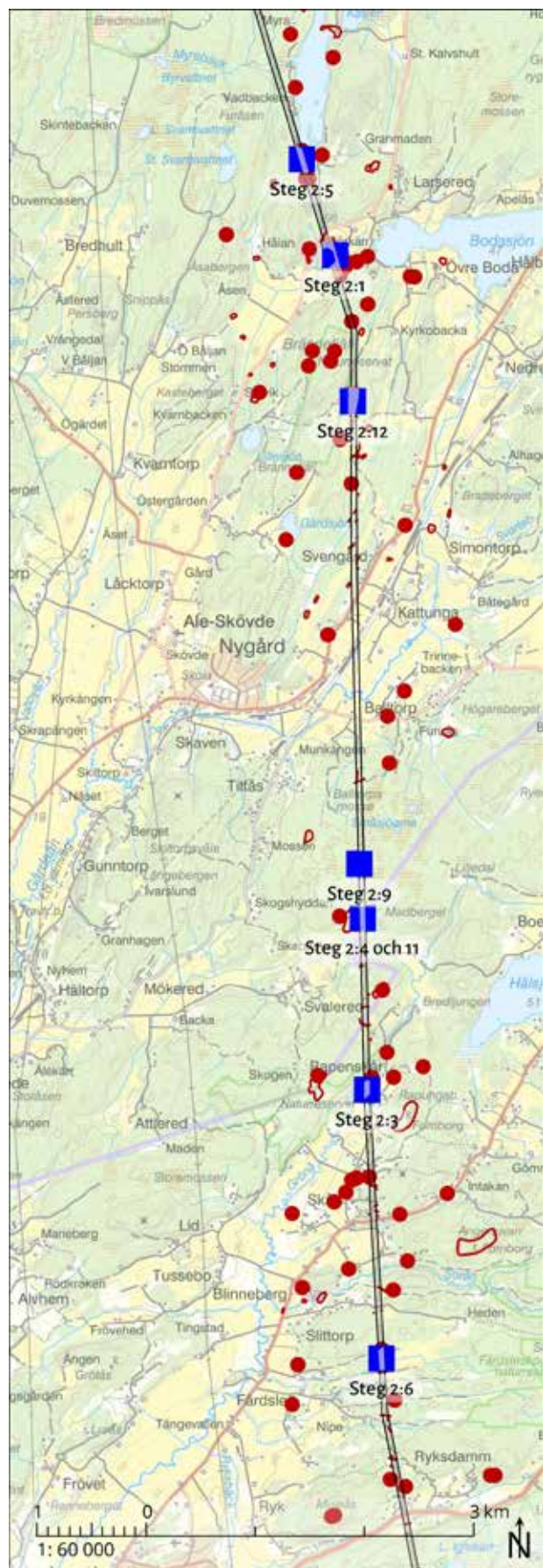

Illustration 2. Översiktskarta över de södra delområdena. Kända lämningar inom 2 km från kraftledningen markeras i kartan. © Lantmäteriet.

Del 1 Inledning

Syfte

Kulturlandskapet har på uppdrag av Länsstyrelsen utfört en arkeologisk utredning steg 2 inom delområden identifierade under steg 1-utredning våren 2020. De utpekade områdena är belägna i Trollhättan, Ale och Lilla Edets kommuner inom ledningskorridor FL5 S7-8, för vilken Svenska kraftnät planerar ledningsförnyelse. Arbetsföretaget innebär att bygga en ny kraftledning i befintlig ledningsgata och att riva den befintliga ledningen. Markingrepp kommer därför ske genom körning med arbetsfordon, anläggande av nya fundament och rivning av gamla, dragning av ny jordlina och borttagning av gammal jordlina.

Syftet med en arkeologisk utredning är att ta reda på om fornlämningar berörs av ett planerat arbetsföretag. Utredningen ska preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet, fastställa berörda lämningars antikvariska status samt vid behov komplettera tidigare beskrivning. Resultaten från utredningen ska kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten ska också kunna användas som underlag i företagarens planering. Förslag på ytterligare åtgärder inför kommande skede upprättas som fortsatt underlag.

Utredningsområdet

Kulturlandskapet genomförde i juni 2020 en arkeologisk utredning steg 1 inom en 4 mil lång del av befintlig kraftledningsgata.¹ Det nu aktuella utredningsområdet består av 12 utpekade delområden i ledningskorridoren, *illustration 1 och 2*.

Kraftledningen sträcker sig genom relativt glesbebyggda och oexploaterade områden, i ett kuperat mosaiklandskap bestående av högre berg med hållmarker, skogs- och myrmarker samt dalgångar med lerhaltiga jordar från äldre havsbotten i ett sprickdalslandskap.

Vid utredningen 2020 framkom fyra fornläm-

ningar och 131 övriga kulturhistoriska lämningar. I samband med utredningen identifierades även nio potentiella boplatslägen samt tre lägenhetsbebyggelser med oklar antikvarisk status, se *tabell 1*.

Utredningsområdet som angetts och godkänts inför steg 2-utredningen baserades på områdets bredd under steg 1-utredningen på 100 meters bredd längs ledningsgatan. Uppdragsgivaren Svenska kraftnät informerade om att de endast hade marktillträde för ett 50 meter brett markområde efter det att utredning steg 2 redan påbörjats. På grund av detta varierar bredden på utredningsområdena mellan 50 och 100 meter. Då utredningsområdet kom att halveras i storlek efter tre fältdagar, valdes istället att utöka område 2:4 norrut och lägga provgropar mellan område 2:4 och 2:9. Samtliga markägare på vars mark provgropar eller schakt tagits upp

Tabell 1 Delområden

Område	Lämningsnummer	Lämningstyp
2:1	L1967:5157	Fyndplats
2:1	L2020:5161	Fyndplats
2:2	L1966:5216	Fyndplats
2:3	L1965:8732	Fyndplats
2:4	L2020:5125	Fyndplats
2:5	L2020:5159	Fyndplats
2:6	L2020:5165	Fyndplats
2:7	L2020:5119	Fyndplats
2:8		Potentiellt boplatsläge
2:9		Potentiellt boplatsläge
2:10	L1966:4660	Lägenhetsbebyggelse
2:11	L1964:1789	Lägenhetsbebyggelse
2:11	L1964:2402	Område med fossil åkermark
2:12	L2020:5115	Lägenhetsbebyggelse

inom det bredare utredningsområdet har informerats om de aktuella åtgärderna.

Flera av fyndplatserna och de lämpliga boplatslägena återfinns på höjderna och i slutningar ner mot dalgångarna. Förutsättningarna för förhistoriska boplatser är goda då flera av höjderna befinner sig på nivåer som varit möjliga

¹ Börjesson Liljas m fl 2020

att bebo redan under istiden,² men framförallt är det troligt att de tidigt kunnat koloniserats efter istidens slut. Delområdena för boplatslägena ligger i anslutning till vattendrag; Göta älv, Grönån eller mindre bäckraviner samt Balltorps mosse. Dessa vattendrag har varit farbara vattenvägar och havsbundna stränder under förhistorien.

De bördigare sprickdalarna har gett förutsättningarna för ett öppet odlingslandskap och på skogshöjderna genererat utmarker med småskaliga odlingsenheter, torp, och utmarksbete. Områdena med lägenhetsbebyggelser ligger i två fall i anslutning till öppet, äldre jordbrukslandskap (2:10 och 2:12) och ett ligger idag i skogsplantering (2:11).

Naturvärden och kulturmiljöer

Tre delområden har fått en något mindre utbredning på grund av hänsynstagande till naturvärden. Det handlar om Rapenskår naturreservat (2:3), mindre vattendrag (2:6, 2:1) samt groddjur (2:3).³

Två delområden ligger i anslutning till kommunala kulturmiljöer i Lilla Edets kommun; 2:8 intill Stenarsröd och 2:11 intill Östra Svalered. Två delområden ligger i anslutning till naturreservat; 2:3 intill Rapenskårs skogar och 2:12 intill Brännefjälls naturreservat.⁴

Tidigare undersökningar

Delområdena identifierades vid den arkeologiska utredning steg 1 som utfördes av Kulturlandskapet våren 2020.⁵ Resultatet i övrigt bestod till största del av nyupptäckta övriga kulturhistoriska lämningar (131 stycken) med en övervikt av hägnader i form av stengärdesgårdar (91 stycken). Ett flertal lägenhetsbebyggelser besiktigades eller nyregistrerades, varpå tre stycken kunde bedömas som fornlämningar.

Resultatet från steg 1-utredningen innehöll fortsatta frågor rörande datering och utbredning gällande tre lägenhetsbebyggelser. En av dessa

(2:11) kunde inte heller besiktigas i sin helhet.

Steg 1-utredningen resulterade i fem fyndplatser för flinta. Utifrån dessa, samt tidigare kända lämningar registrerade i Kulturmiljögistret jämte topografiska lägen identifierades nio möjliga boplatslägena. Strandlinjeförskjutningen indikerade att det i sju fall kan röra sig om boplatser från mesolitikum och framåt. De andra två består av lämpliga ytor för möjliga metalltida boplatser utifrån höjd över havet och närhet till metalltida gravlämningar.

Frågeställningar

Följande frågeställningar förväntades besvaras genom utredningen:

- Vilka av de utpekade möjliga boplatserna kan bedömas som fornlämningar?
- Kan framkomna boplatser dateras?
- Kan ytterligare kart- och arkivstudier ge underlag för datering och antikvarisk bedömning av lägenhetsbebyggelserna?
- Krävs ytterligare arkeologiska åtgärder för att säkerställa antikvarisk bedömning och beskrivning?

Vidare skulle följande utföras:

- Framkomna boplatser ges en preliminär avgränsning.
- Lägenhetsbebyggelserna återbesöks för att säkerställa beskrivning och utbredning.
- Utredningen förväntades fördjupa kunskapen om såväl tidigmesolitikum i området som de obesuttnas kulturarv.

Metod

Arkiv- och kartstudier

Med syfte att avgöra etablering av lägenhetsbebyggelser har inledande arkiv- och kartstudier utförts. De bestod i en närmare genomgång av befintligt kartmaterial, kartbilder, beskrivningar och inlagor, i syfte att avgöra markslag och användningsområde, gårdstillhörighet och gränsändringar samt att finna ut ägare och/eller besittare av marken för lägenhetsbebyggelserna. Ägarförhållanden och boende kunde sedan studeras vidare i material ur kyrkoarkiv.

² Hellgren & Johansson 2014

³ Adolphson 2021

⁴ Länsstyrelsens informationskarta

⁵ Börjesson Liljas m fl 2020

Husförhörlängderna innehåller inflyttningsdatum av torpare, och ibland andra eventuella anmärkningar som tyder på etablering av torp på ägor. Denna information användes sedan för datering samt för att avgöra i vilken mån fältarbete kring lägenheterna behövde genomföras. Arkivmaterial i form av anteckningsblad från Göteborgsinventeringen har begärts ut från Faktarummet, Göteborgs stadsmuseum. Arkivstudierna har utförts av Lisa B Liljas och Oscar Jacobsson.

Landskapsanalys

För de potentiella förhistoriska boplatsoområdena har landhöjningen och strandlinjeförskjutningen beräknats. Detta har gjorts med utgångspunkt i SGU's beräkningsmodell och de interpolerade strandlinjekurvor som presenteras i SGU's kartgenerator.⁶

De aktuella områdena är relativt högt belägna och deras möjliga strandkontext är därför i huvudsak knutet till den äldre stenåldern (med vissa undantag). För denna period ger SGU endast information med 1000-årsintervall, och landhöjningens hastighet under denna 1000-årsperiod har därför grovt beräknats linjärt mellan nivån innan och efter denna period. De mer exakta dateringar för olika havsnivåer bör därför ses som hypotetiska men ger en grov uppskattning.

Då SGU's kartgenerator bygger på en äldre och odetaljerad höjdmodell har endast nivåerna från denna använts. Istället har nya kartor tagits fram utifrån Lanmäteriets höjdmodell med 2 meters upplösning.

Landskapsanalysen har utförts av Oscar Jacobsson, se *Bilaga 1*.

Utredningsschaktning och provgropar

De områden som förmodades beröra mesolitiska boplatssytor har utredningsgrävts genom maskinell schaktning eller grävts för hand.

De möjliga boplatserna utredningsschaktades i tre fall (2:3, 2:6, 2:7). Schakten togs upp spritt över ytorna, med dubbel skopbredd, för att eftersöka fynd och anläggningar. På ett område både schaktades det samt grävdes för hand där

maskin inte kom till (2:1).

Provgropsgrävning för hand, spritt över ytorna, för att eftersöka fynd och anläggningar skedde i tre fall, då grävmaskin ej kom till (2:4, 2:5, 2:9).

Markkemisk provtagning och analys

Områden med förmodat metalltida datering (2:2 och 2:8) har provtagits för markkemisk analys. Analysen har utförts av Miljöarkeologiska laboratoriet (MAL) i Umeå.⁷ Dessa områden har även avsökts med metalldetektor efter möjliga fynd. Ytan inom 2:2 var delvis plöjd och inventerades efter ytfynd i samband med provtagningen.

Besiktning

En av lämningarna, L1964:1789 område med fossil åkermark, var i KMR sammankopplad med ett torp som genom kartstudier konstaterades ligga på andra sidan en gårds- och sockengräns. På häradsekonomen från 1890-tal förekommer här även en backstuga och ett torp, under varsitt hemman. Utifrån kartuppgifter konstaterades även att huslämningar vid en lägenhetsbebyggelse (L2020:5115) registrerad vid steg 1-utredningen missats. I samråd med Länsstyrelsen bestämdes att dessa skulle återbesökas för att komplettera lämningarnas beskrivning och utbredning.

Kontakt har tagits med den informant som vid utredning steg 1 kom med information gällande ett av de nyregistrerade torpen. Kontakt med hembygdsföreningar har tagits, dock utan resultat.

Fältarbete och provtagning utfördes av Lisa B Liljas, Stig Swedberg och Arwo Pajusi.

Fynd

Fynd har bedömts i fält och kvarlämnats i respektive grävenhet. I vissa fall har fynd tagits in för noggrannare bedömning och fotografering. Flinta har sorterats med stöd av Sorteringsschema för flinta.⁸ Fynd av vetenskapligt intresse har omhändertagits.

⁶ Pässe & Andersson 2005

⁷ Wallin 2021

⁸ Andersson m fl 1978

Dokumentation

Alla grävnheter har mätts in med RTK-GPS alternativt DGPS. Lagerföljder i schakt har beskrivits och fotograferats. Lagerföljder i provgropar har beskrivits. Anläggningar har mätts in och dokumenterats i plan med fotografi. I vissa fall har anläggningar även delundersökts för bedömning, dessa har då beskrivits och fotograferats även i profil.

Nyfunna lämningar och ingående objekt har mätts in med RTK-GPS, beskrivits och fotograferats.

Fältarbetet har dokumenterats löpande genom fotografering.

Del 2 Resultat

Resultaten presenteras nedan för respektive delområde. Utöver detta finns resultaten även presenterade i *Bilaga 1 Kartor strandlinjeanalys*, *Bilaga 2 Schakt*, *Bilaga 3 Provgropar*, *Bilaga 4 Fyndlista*, *Bilaga 5 Lämningar samt Tabell 2 Anläggningar*, *Tabell 3 Fornlämningar*, samt *Tabell 4 Övriga kulturhistoriska lämningar*.

Schakt och provgropar

Sammanlagt grävdes 28 utredningsschakt inom fyra delområden. Resultaten presenteras nedan under respektive delområde, samt i *Bilaga 2*.

Sammanlagt 47 provgropar grävdes för hand inom fem delområden där maskin inte kom till. Därutöver grävdes fyra provgropar mellan delområde 2:4 och 2:9. Resultaten presenteras nedan under respektive delområde, samt i *Bilaga 3*.

Anläggningar

Sammanlagt påträffades tre anläggningar, anläggning 1 vid provgropsgrävning inom delområde 2:9, samt anläggning 2 och 3 vid schaktning inom delområde 2:3. För beskrivning, se *Tabell 2*.

Fynd

Fynd, främst av flinta men även bergart, kvarts och kvartsit, framkom inom åtta delområden. En del fynd bedömdes i fält och kvarlämnades. Viss del av fyndmaterialet togs in för en mer noggrann bedömning. Fynd av flinta har sorterats med stöd av Sorteringsschema för flinta.⁹ Intagna fynd sparas inför eventuella kommande förundersökningar, i annat fall kasseras de.

Fynden beskrivs i *Bilaga 4*.

⁹ Andersson m fl 1978

Analysresultat

Markkemisk analys

Markkemisk analys har utförts av Miljöarkeologiska laboratoriet (MAL) i Umeå.¹⁰ Resultaten från denna presenteras nedan under respektive delområde.

Analysrapporten finns att ladda ner på Fornsök, samt på Kulturlandskapets hemsida.

Strandlinjeanalys

En utförligare strandlinjeanalys presenteras i *Bilaga 1*.

Delområde 2:1

I norra delen av ytan fanns en registrerad fyndplats (L2020:5161) för flinta. Fyndet gjordes i material från en dikesrensning i en sluttning från impediment mot vall/åker. Utredningsschakt lades nedan fyndplatsen, på vallen.

Totalt sex schakt (schakt 9-14) togs upp i en rad längs diket med fyndplats, se *Bilaga 2* samt *illustration 3*. Den sammantagna jordarten var sandig/grusig silt och bottenlera framkom på omkring 0,3 meters djup. Vissa partier var sank och undveks. Endast ett fynd framkom (fynd 44) i schakt 2. Ett av schakten (schakt 11) avslutades tidigare då kabelschakt framkom.

Där maskin inte kom till i norra delen uppe på impedimentet grävdes provgropar för hand vid lämpliga lägen. Totalt tre gropar (provgrop 11-13) grävdes, se *Bilaga 3* samt *illustration 3*. I en av groparna (provgrop 13), i sadelläge, framkom sparsamt med flinta i form av splitter (fynd nr 17), se *Bilaga 4*.

I den södra delen av ytan fanns registrerat lösfynd och boplatz från Göteborgsinventeringen 1919 (L1967:5157 respektive L1966:769).

¹⁰ Wallin 2021

Tabell 2 Anläggningar

Anl nr	Hemvist	Typ	Beskrivning	Undersökningsstatus
1	Provgrop 33	Härd	0,55 x 0,25 m stor. Oregelbunden form i ytan. Fyllning svart sotig kolbemängd sand. Riktigt med skörbränd sten.	Delundersökt
2	Schakt 17	Härd	0,9 x 0,5 m stor, NÖ-SV. Oval form i ytan. Fyllning av svart sotig kolbemängd sand, enstaka skörbrända stenar i fyllning. Fortsätter åt NV i schaktprofil.	Ej undersökt
3	Schakt 19	Härd	1,2 x 1 m stor, NV-SÖ. Oregelbunden form i ytan. Sotig kolbemängd yta, ställvis syns skörbränd sten i ytan. Ev utkast?	Ej undersökt

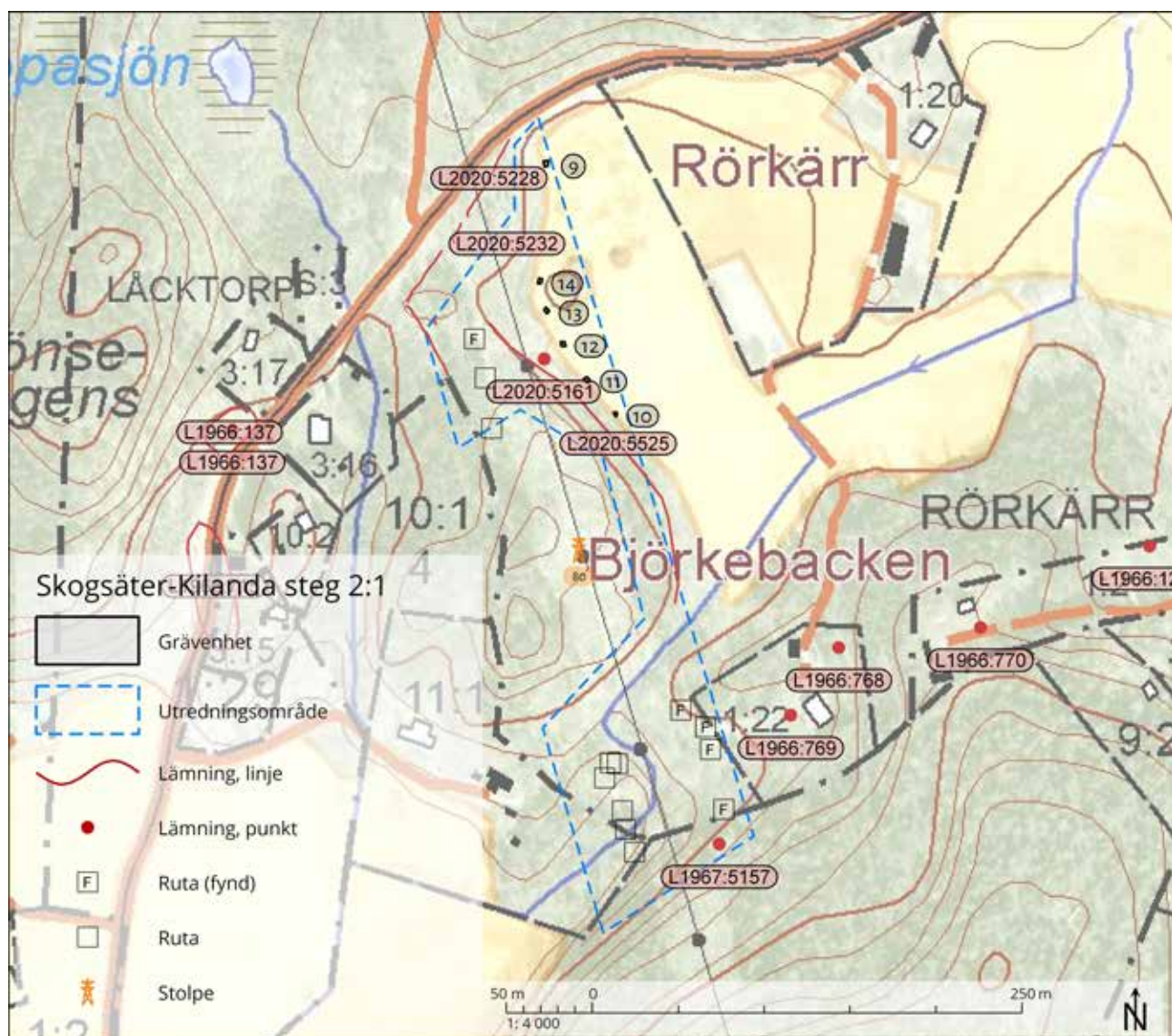

Illustration 3. Karta över delområde 2:1 med grävenheter och fyndförekomst markerade. © Lantmäteriet.

L1966:769, boplats, har inventeringsnummer 35, stenåldersboplats, i Göteborgsinventeringen:

I Björkebackelyckan, en mot V. sluttande åker å grusmark ca 300m. S om gården hittades en del slagna flintskärvor. Ett par andra funnos på en gångstig SV om åkern mellan Boda och landsvägen.

Material:

5 skärvor

1 spån med retusch i ena ändan, så att den liknar en tånge. Ändarna se ut som, om de varit använda som eldsten.¹¹

L1967:5157, tidigare registrerat som lösfynd, har nummer 36, stenåldersboplats i Göteborgsinventeringen:

I en till betesvall igenlagd åker c:a 110 m. SV om föregående hittades några slagna flintskärvor.

Material:

2 skärvor

1 spån, avslagen¹²

I marginalen till beskrivningen av nummer 36 är "Inga redskap" antecknat.

I anslutning till dessa fynd- och boplatser, på båda sidor om en bäckravin, grävdes tio provgropar (provgrop 1-10), se Bilaga 3 samt illustration 4. Jordarten bestod främst av sand. I provgrop 1-4, öster om bäckravinen, framkom rikligt med bearbetad flinta (fynd nr 1-16), se Bilaga 4. I provgrop 1 framkom flinta (fynd nr 1-7) mest

¹¹ Göteborgs stadsmuseum, Faktarummet

¹² Göteborgs stadsmuseum, Faktarummet

Illustration 4. Boplatsläget i södra delen av område 2:1. Provgrop 1 till höger i bild bakom stocken. Provgrop 2 bakom jackan och hinken till vänster. Foto mot sydost.

koncentrerat kring några samlade stenar i det sydvästra hörnet, *illustration 5*. I samma grop framkom även fynd av rödgods samt en bit grönt fönsterglas.

Delområde 2:2

Området ligger i anslutning till en tidigare registrerad fyndplats för en skafthålsyxa (L1966:5216). I åkern intill fyndplatsen gjordes flertalet lösfynd (fynd 18-20 och 22-23), se *Bilaga 4* samt *illustration 6*. Ett av fynden, nära angiven tidigare fyndplats, bestod av ett fragment från en slipad flintyxa (fynd nr 18).

Totalt togs 47 prov för markkemisk analys, *illustration 7*. Över den södra delen togs prov 33-62 samt 76-79. De markkemiska resultaten i den södra delen av ytan domineras av värden mellan 80 och 120 ppm CitP. Det enskilt högsta värdet (268 ppm) kom från prov 77 men proverna 43-45, 47-51 och 53-56 innehåller alla relativt höga värden (96-156 ppm CitP), *illustration 8*.¹³

Inom den norra delen av delområdet togs prov 63-75, inom denna del är fosfatvärdena främst

Illustration 5. Från vänster ett spånfragment (fynd nr 2) och en trekantsmikrolit (fynd 1) från grop 1. Enkel avslagsskrapa (fynd nr 8) från grop 2 i mitten. Mikrostickel (fynd nr 12) från grop 3, längst till höger.

på mellan 70-110 ppm CitP. Fyra av de högsta värdena är från de intilliggande provpunkterna 70-73 med ett högsta värde på 121 ppm CitP.¹⁴

Fynd gjordes även i plöjd åker inom norra delen av delområdet vilken utpekats utifrån sitt topografiska läge, *illustration 9*. Här framkom en diabaskärna/yxämne vid provpunkt 73, (fynd nr 21), se *Bilaga 4*.

¹³ Wallin 2021

¹⁴ Wallin 2021

Illustration 6. Fynd av slagen flinta (fynd 18). Den hittades i nyplöjd åker inom södra delen av delområde 2:2, strax intill en äldre registrerad fyndplats för skafthålsyx (L1966:5216). Foto mot sydost.

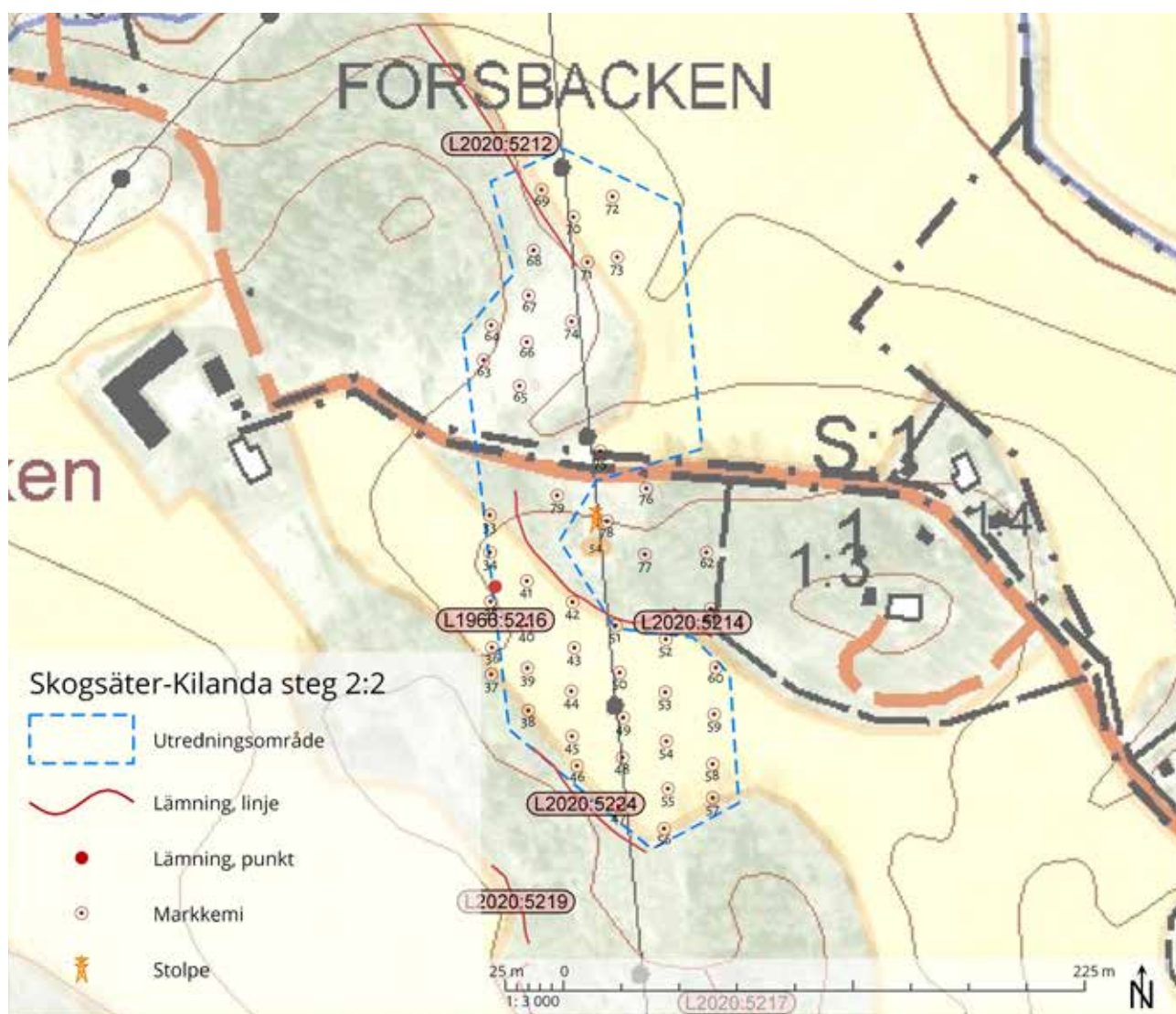

Illustration 7. Karta över delområdet 2:2 med provpunkter för markkemi redovisade. © Lantmäteriet.

Illustration 8. 7440. Stig mäter in prov 62 inom ett potentiellt boplatsläge. Platsen har därefter registrerats som boplats L1966:5216 utifrån fynd i åkern samt förhöjda fosfathalter i prov taget i denna skogsbacke. Foto mot sydost.

Illustration 9. 7438. Arwo borrar för markkemiskt prov på avsats ovan bäckravin i norra delen av delområde 2:2. Fynd av en diabas-kärna gjordes i åkern nedan, till vänster i bild. Boplatsläget registrerades som boplats L2021:3238 utifrån fyndet samt förhöjda fosfat-halter. Foto mot öster.

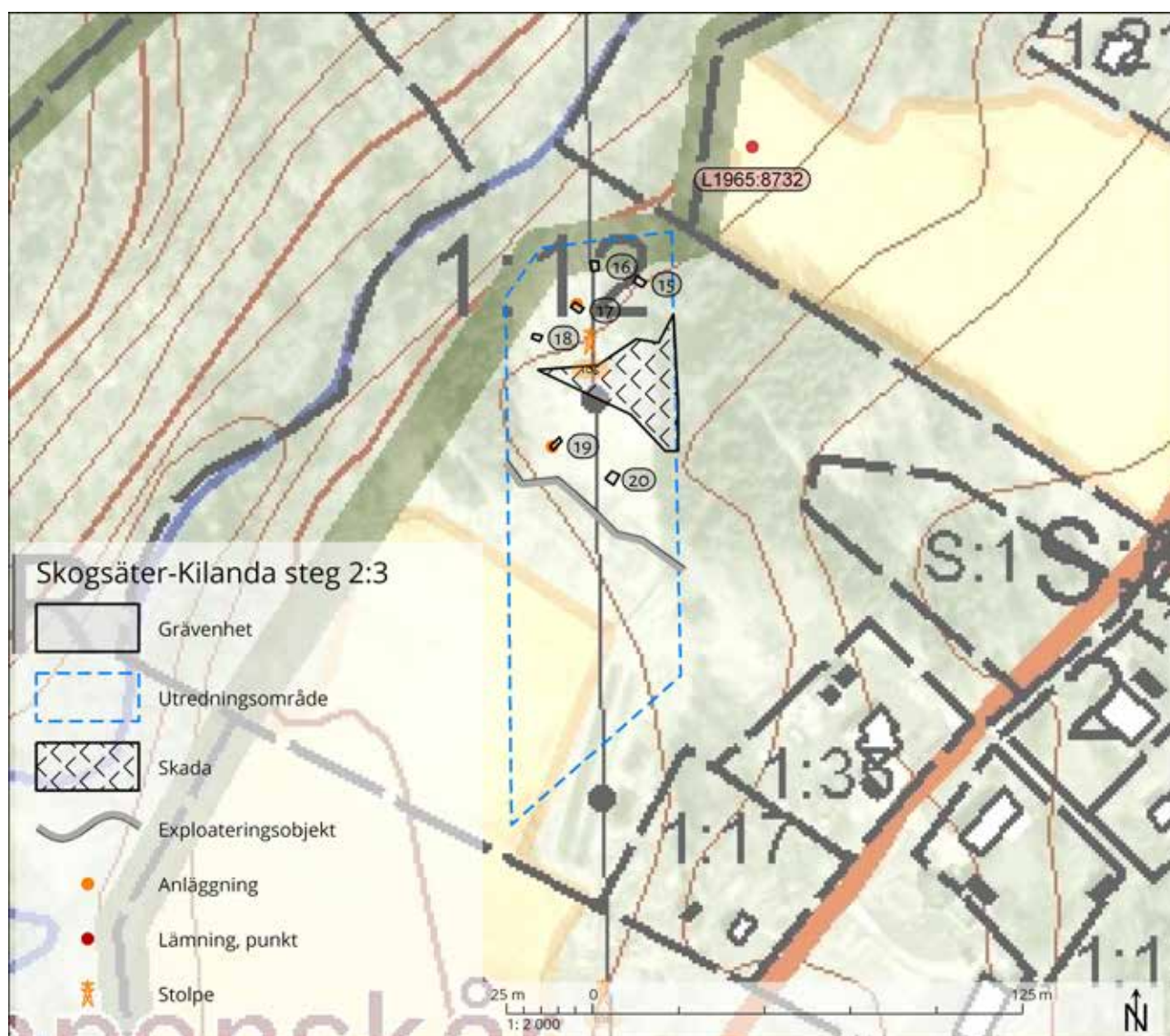

Illustration 10. Karta över delområdet 2:3 med grävenheter och skador markerade. © Lantmäteriet.

Delområde 2:3

Området var utpekad utifrån topografiskt läge samt en närliggande, tidigare registrerad, fyndplats (L1965:8732) för bearbetad och obearbetad flinta.

En stor del av utredningsområdet befanns vara kraftigt påverkat. Kring befintligt stolppar var marken omgrävd och dumpmassor tillförda, se *illustration 10*. I södra delen av delområdet fanns en nyanlagd avloppsanläggning i form av damm, *illustration 11*. Hänsynsavstånd till naturvärden fanns även inom angivet utredningsområde, Rapenskår naturreservat samt damm med groddjur, där schaktning inte kunde ske.¹⁵ På grund av skador, damm och hänsynsavstånd

kom detta utredningsområde att nästan halveras, och schaktning utfördes med viss distans till de exploaterade ytorna.

Totalt togs sex schakt (schakt 15-20) upp på två nivåer av Grönåns sydöstra brink, se *Bilaga 2* samt *illustration 10*. Den sammantagna jordarten var grusig sand, ställvis silt. Vid schaktning framkom två anläggningar i form av hårdar (anläggning 2 och 3 i schakt 17 och 19), se *Tabell 2*, båda med förekomst av skörbränd sten, *illustration 12* och *13*. I alla schakt utom ett framkom flera fynd av flinta, kvarts och kvartsit, se *Bilaga 4*. Bland annat en mikrospånskärna och ett ämne till en tvärpil, *illustration 14*. I ett av schakten (schakt 20) förekom bränd lera på cirka 0,3-0,5 meters djup.

I profilen i schakt 20 noterades ett mörkt la-

¹⁵ Adolphson 2021

Illustration 11. Översikt över exploateringen inom södra delen av delområde 2:3. Igenlagt schakt 20 i förgrunden. Foto mot sydväst.

Illustration 12. Hård, anläggning 2, framrensad i schakt 17 inom delområde 2:3. Foto mot nordost.

Illustration 13. Hård, anläggning 3, framrensad i schakt 19 inom delområde 2:3. Foto mot nordväst.

Illustration 14. Fynd från schaktning inom delområde 2:3. Del av mikrosänkärna från schakt 20 (fynd 32) till vänster, och kort spånfragment, troligen förarbete till tvärpil (fynd 30) från schakt 19 till höger.

Illustration 15. Schaktprofil i schakt 20 inom delområde 2:3, med ett relativt tjockt lager packad sandig jord samt en något skålförmad mörkfärgning, tolkat som ett eventuellt kulturlager. Mörkfärgningen syntes inte i plan under schaktningen. Foto mot nordväst.

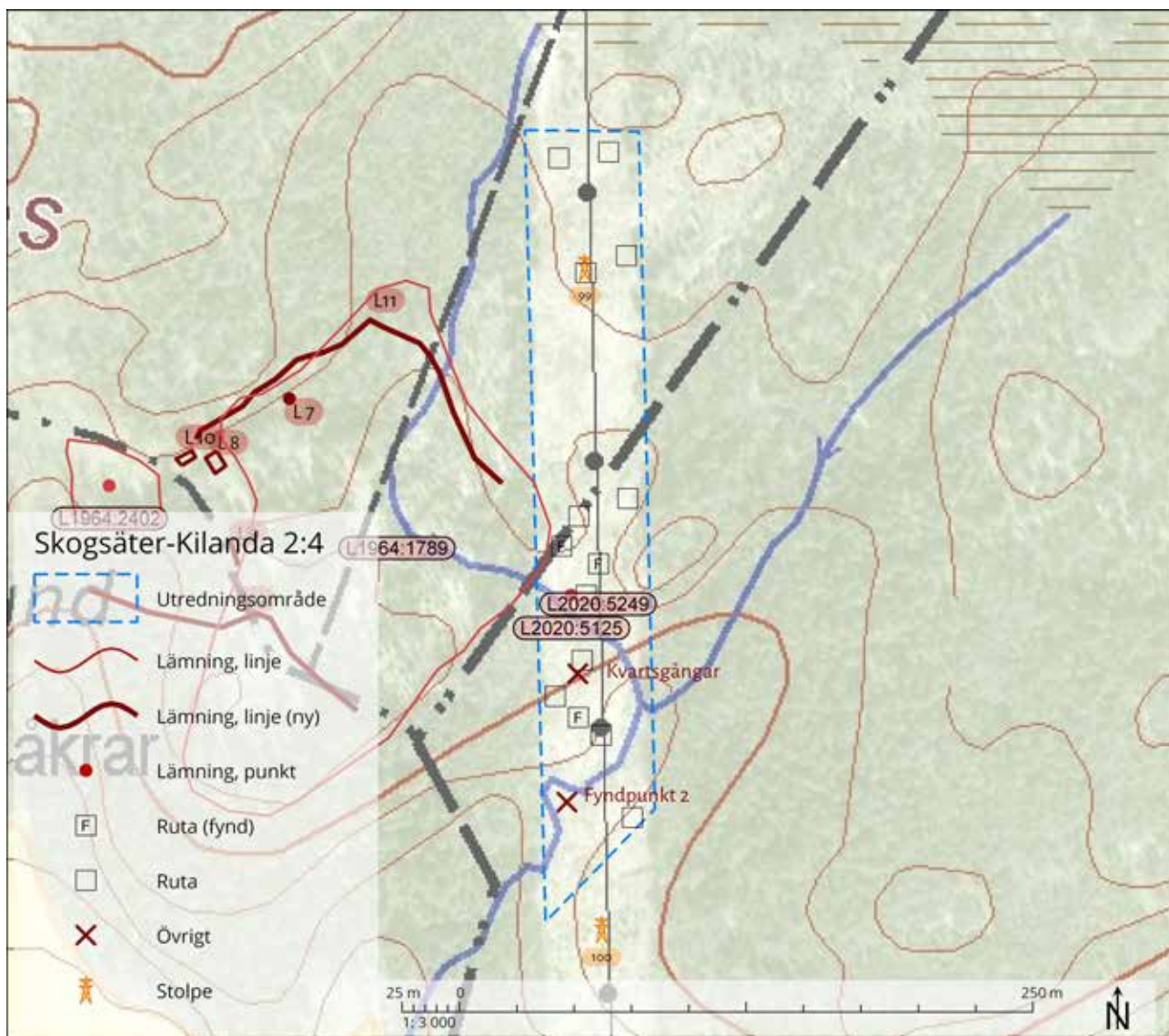

Illustration 16. Karta över delområde 2:4 med grävnheter och fyndförekomst markerade. © Lantmäteriet.

Illustration 17. Arwo mäter in provgrop 41 på södra sidan om bäckravin inom delområde 2:4. Bäckan löper bakom Arwo, i övergången mellan flack och kuperad mark. Lösfyndet (fynd nr 38) gjordes i körväg i sluttningen mot bäcken. En boplats L2020:5125 har registrerats kring impedimentet ovan bäcken nedan stolpen. Foto mot norr.

ger ovan bottengruset på cirka 0,6 meters djup, illustration 15. Ovanliggande lager var homogent och fyndförande. Lagret mättes inte in som anläggning men noterades som eventuellt kulturlager. Det var en markant skillnad på djup i intilliggande schakt 19; anläggningen i schakt 19 kom på cirka 0,2 meters djup.

Delområde 2:4

Området var utpekad utifrån topografiskt läge samt tidigare registrerad fyndplats (L2020:5125), fynd av flinta i körspår. Delområdet utökades något norrut för att fånga upp lämpliga lägen mellan delområde 2:4 och 2:9.

Totalt grävdes fjorton gropar för hand (provgrop 24-30, 39-41 samt 48-51), se Bilaga 3 samt illustration 16. Dessa förlades över ytan på lämpliga

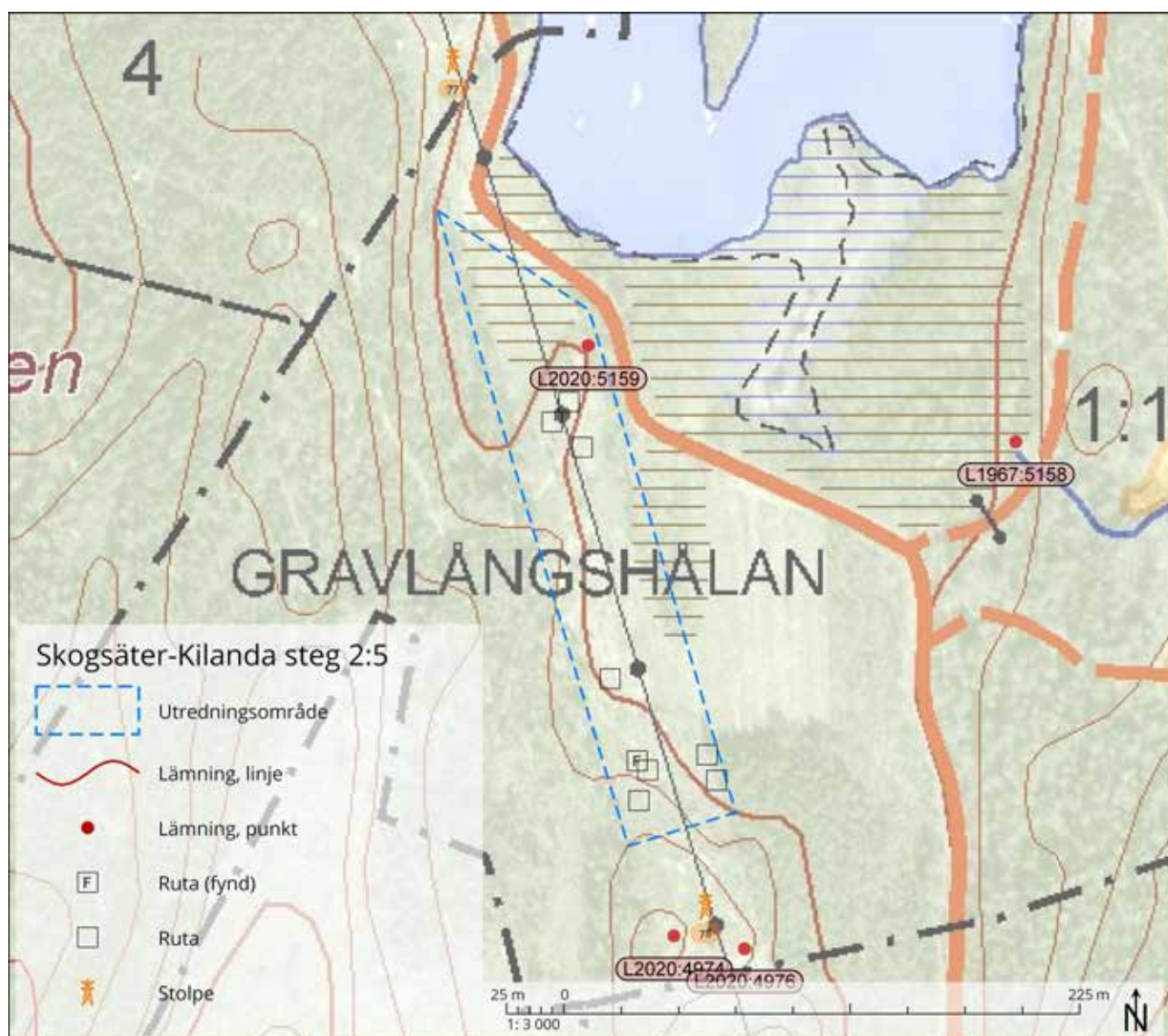

Illustration 18. Karta över delområde 2:5 med grävnheter och fyndförekomst redovisade. © Lantmäteriet.

ställen i sadellägen, kring impediment och bäckravin, på olika nivåer. Den sammantagna jordarten var sand och silt, ställvis sandig och grusig.

I två av groparna (provgrop 26 och 27) kom fynd av bearbetad flinta, bestående av både avslag och kärna (fynd nr 38 och 39), se Bilaga 4. Ett lösfynd (fyndpunkt 2, fynd nr 37) av övrigt slagen flinta, svallad, gjordes i körspår i södra delen av ytan, illustration 17.

Delområde 2:5

Området var utpekad utifrån topografiskt läge samt en tidigare registrerad fyndplats (L2020:5159) för slagen flinta.

Totalt grävdes nio provgropar (provgrop 14-22) för hand, både uppe på en höjd samt lägre i en nordostlig sluttning mot mosse, se Bilaga 3

och illustration 18. Den sammantagna jordarten var sand, ställvis grusig. I en av groparna (provgrop 17) framkom en bit flinta respektive en bit kvarts, som möjligen bearbetats, se Bilaga 4. I den lägst belägna gropen mot mossen (provgrop 22) iakttogs, under ett cirka 0,9 meter tjockt humöst torvlager, en grå siltlins följt av humös svart sand ovan bottenlagret.

Delområde 2:6

Området var utpekad utifrån topografiskt läge samt en tidigare registrerad fyndplats (L2020:5165) för slagen flinta.

Totalt togs åtta schakt upp (schakt 21-28) utspritt över ytan norr och söder om körväg, se Bilaga 2 samt illustration 19. Ett område i nordost var sankt och undveks. Den sammantagna

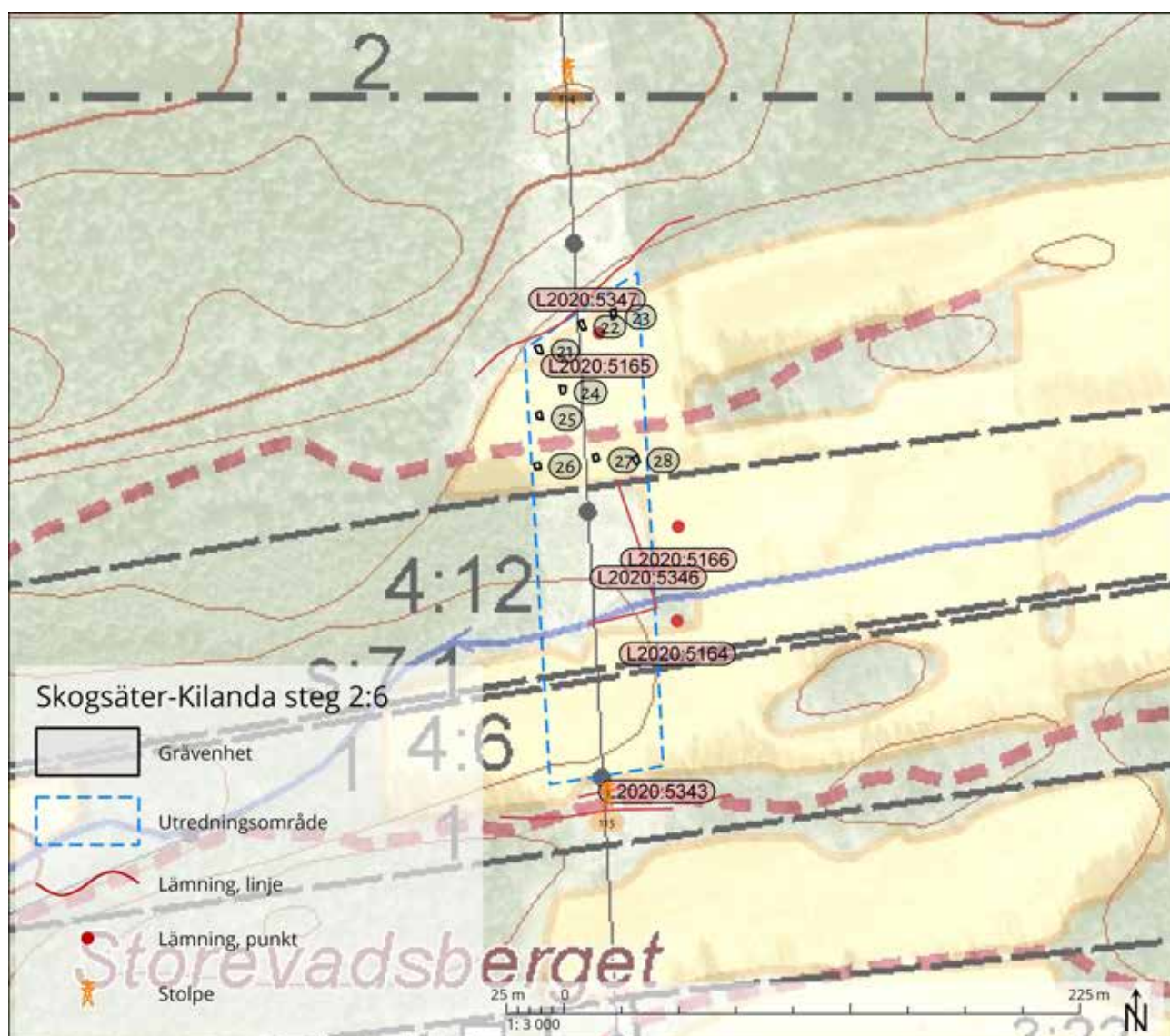

Illustration 19. Karta över delområde 2:6 med grävenheter markerade. © Lantmäteriet.

jordarten var silt och lera. Delar av norra ytan var fjolårsplojt med fortfarande öppna fåror. De sydvästligaste schakten var kraftigt blöta en bit ner i schakten.

Mellersta delen av ytan bestämdes i fält att inte grävas till följd av naturvärden (bäck) som inte tillät schaktning med maskin, kraftigt buskage som omöjliggjorde handgrävning samt fyndtomma schakt i övrigt. Den södra delen av ytan var inte möjlig att ta sig till med maskin på grund av naturvärde (bäck) och elstängsel. Då ytan dessutom låg långt från fyndplatsen togs beslutet att inte heller handgräva.

Samtliga schakt var fyndtomma. Flera stenlyft och eventuella åkerdiken iakttoogs. En moränkrossad flintklump påträffades intill schakt 26.

Delområde 2:7

Området var utpekad utifrån topografiskt läge samt tidigare registrerad fyndplats för flinta (L2020:5119).

Totalt åtta schakt (schakt 1-8) togs upp utspjutt över ytan på lämpliga ställen, i sadellägen och sluttningar och på olika nivåer, *Bilaga 2* samt *illustration 20*. Den sammantagna jordarten var silt, ställvis sandig och grusig. Delar av ytan var sank, bland annat vid schakt 5.

I ett av schakten (schakt 2) framkom en flintkärna (fynd nr 44), se *Bilaga 3*. Övriga schakt var fyndtomma.

En husgrund, historisk tid, (L2021:2828) påträffades i samband med schaktningen, *illustration 21*.

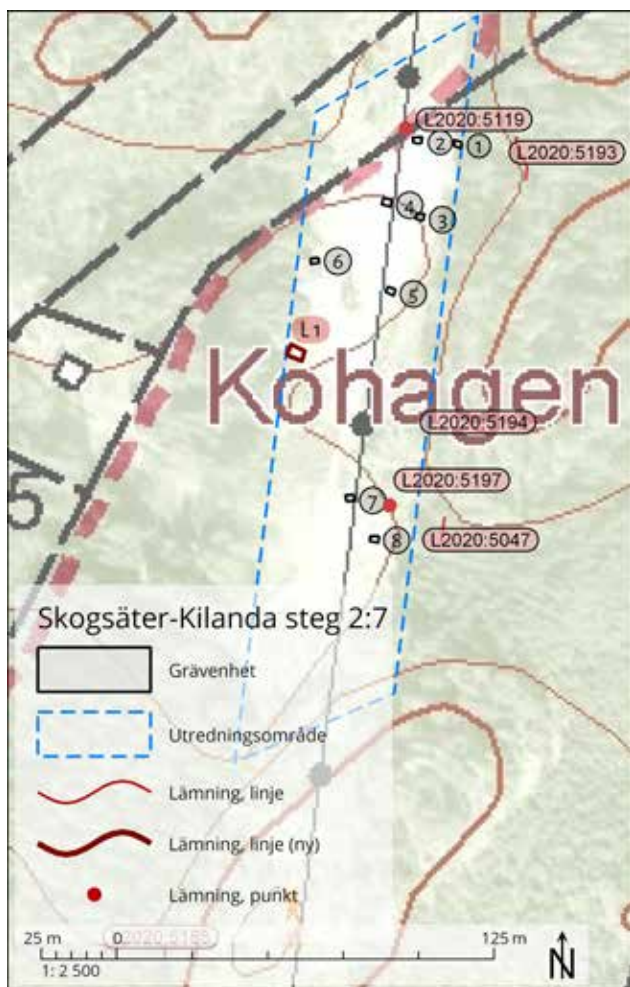

Illustration 20. Karta över delområde 2:7 med grävenheter och nyfunnen husgrund, L2021:2828, angivna. © Lantmäteriet.

Illustration 22. Karta över delområde 2:8 med provpunkter för markkemi markerade. © Lantmäteriet.

Illustration 21. Husgrunden L2021:2828 beväxt med grästorv, registrerad inom delområde 2:7. Foto mot sydväst.

Delområde 2:8

Området bedömdes kunna vara brukat under metalltid utifrån närhet till tidigare registrerade gravar i form av röse och stensättning (L1965:316 och L1966:9734). Utifrån topografiska förutsättningar, vattendrag och läge konstateras dock att

området kan ha brukats både tidigare och senare, illustration 22.

Totalt togs 32 prov för markkemisk analys, se baksidesbild. Inom området fanns förhöjda markkemiska värden inom enstaka punkter. Ett av de högsta värdena fanns inom den norra delen av område, punkt 16. Provpunkter intill har dock betydligt lägre värden och inga fynd gjordes i samband med provtagningen.¹⁶

Delområde 2:9

Området var utpekad utifrån topografiskt läge. Totalt grävdes 15 provgropar (provgrop 31-38, 42-47 samt 52-53) för hand spridda över ytan på lämpliga ställen kring impediment och mot en mosse. Den sammantagna jordarten var grusig silt, se Bilaga 3 samt illustration 23.

Vid provgropsgrävning framkom såväl en

¹⁶ Wallin 2021

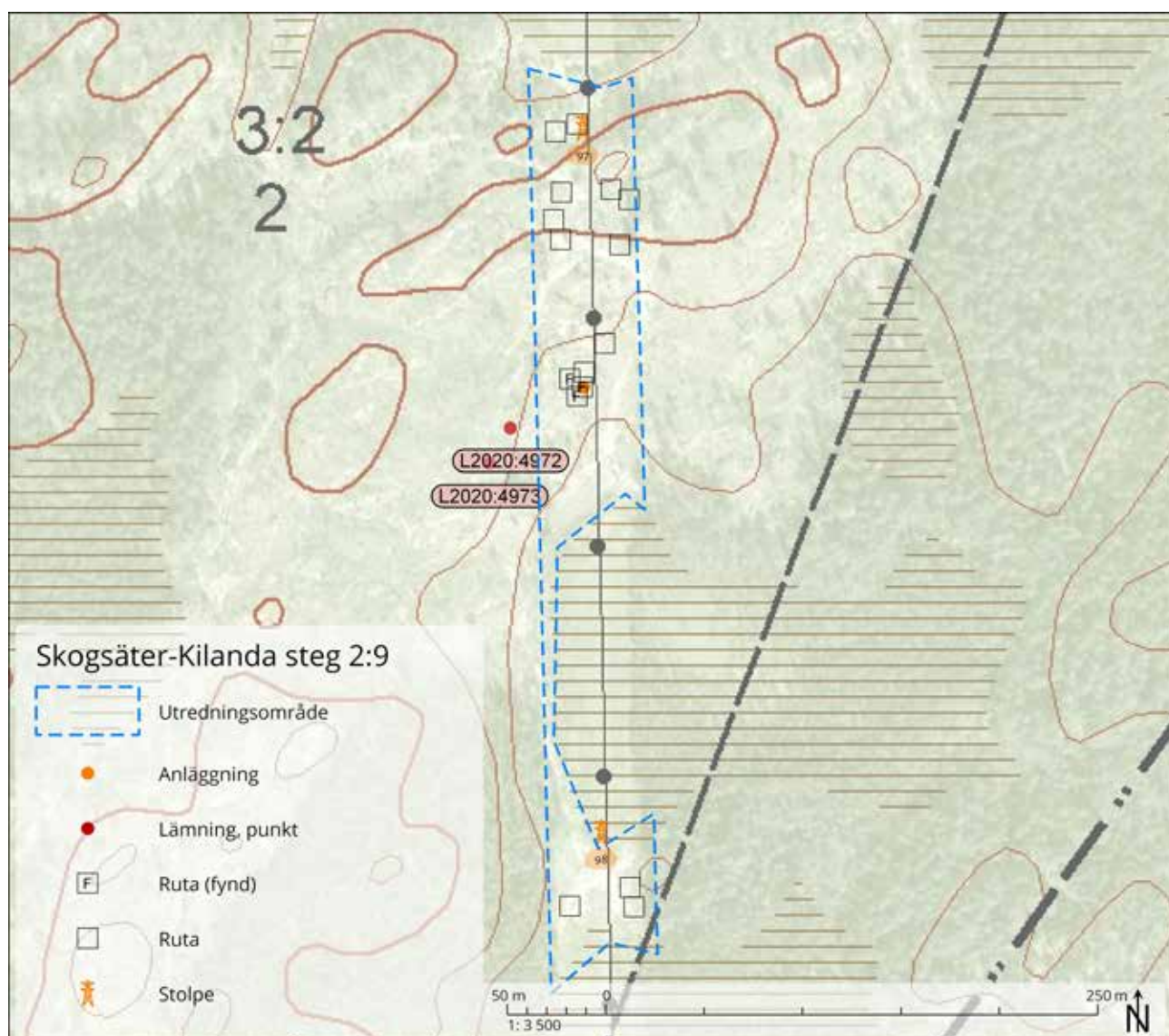

Illustration 23. Karta över delområde 2:9 med grävenheter, fyndförekomst och anläggning redovisade. © Lantmäteriet.

anläggning i form av en hård med rikligt med skörbränd sten (anläggning 1 i provgrop 33), som fynd av flinta i form av ett svallat avslag (i provgrop 34), se *Tabell 2* samt *Bilaga 4*. Provgrop 33 vidgades något, då det först bara framkommit en liten mörkare fläck i sydöstra hörnet av gropen, *illustration 24 och 25*. Anläggning 1 delundersöktes också, för att fastställa typ.

Delområde 2:10

Änghagen, L1966:4660

Kartstudier

Torpet Änghagen, under Kullemossen i Fors socken. I karta över skogen till diverse hemman i grannsocknen Rommele från 1789 finns ägora markerade men utan innehåll.¹⁷ I nästa kartakt,

¹⁷ Lantmäterimyndigheternas arkiv, 15-rom75

laga skifte från 1853, över grannsocknens Tunge utmarker har sockengränsen dragits om och fångar upp det markområde som torpet etableras på, dock utan angiven etablering på marken.¹⁸ Torpet finns däremot med på häradsekonomen från 1890-tal.¹⁹

Arkivstudier

I Fors kyrkoarkiv förekommer hemmanet Kullemossen i den tidigast befintliga husförhörlängden från 1766,²⁰ för att under en kortare tid mellan 1818 och 1821 ligga öde.²¹ I nästkommande längd är Kullemossen tillbaka, och i grann-

¹⁸ Lantmäterimyndigheternas arkiv, 15-tun-36

¹⁹ Häradsekonomen Lilla Edet

²⁰ Fors kyrkoarkiv SE/GLA/3118/AI/1

²¹ Fors kyrkoarkiv SE/GLA/3118/AI/3

Illustration 24. Översikt över delområde 2:9 vid Balltorps mosse. Arwo skymtar till höger i bild. Han gräver provgrop 33 där en härd, anläggning 1, framkom. Ett boplatssområde, L2021:2779, registrerades på den avsats Arwo arbetar. Foto mot sydost.

Illustration 25. Profil i härden, anläggning 1, i grop 33. Ett sotigt lager med kol och skörbränd sten syns i botten. Foto mot sydost.

gården Dammen föds 1813 en dotter, Bärtha Andersdotter,²² som kommer att bli den första inskrivna torparen under Kullemossen, inflyttad där år 1859.²³ När Bärtha flyttar in som torpare 1859 har Kullemossen fått en ny hemmansägare, åbo Gustaf Börjesson. Bärthas son August Svensson född 1841 står i längden för 1860-talet struken som son och istället angiven som torpare på Änghagen.²⁴ Bärtha verkar i samband med sonens torparrätt förlora sin besittningsrätt och är istället angiven som backstugesittare. I samma längd förekommer under Kullemossen ytterligare en torpare på Änghagen, Peter Nilsson född 1848, angiven som dräng för Börjesson på Kullemossen, inflyttad 1868.²⁵

Delområde 2:11

Delområde 2:11 berörde egentligen endast L1964:1789, tidigare registrerat som område med fossil åkermark. Eftersom osäkerhet rådde kring förhållandet mellan denna och den intilliggande L1964:2402, lägenhetsbebyggelse, har dock båda omfattats av utredningen.

Svanelund under Östra Svalered, L1964:2402

Kartstudier

Torpet ligger under 1/4-dels hemmanet Carl Andersons gård, Östra Svalered, Sankt Peders socken och förekommer på karta från 1843.²⁶ I Häradsekonomen från 1890-tal, *illustration 26*, är lägenhetsbebyggelse markerad med B för backstuga.²⁷

Fältbesök

Vid fältbesöket riktades insatsen på att försöka återfinna bebyggelse lämningar kopplade till intilliggande L1964:1789. Denna var ursprungligen registrerad som fossil åkermark och sammankopplad med L1964:2402, bebyggelsen på Svanelund under Östra Svalered, men det ska enligt kartmaterial ha legat ett hus även här, *illustration 27*. Svanelunds omgivning besiktigades, varpå äldre element i form av en kapad hägnad, sten-

mur (KUL nr L9), samt röjningssten sydöst om husgrunden påträffades, se *Bilaga 5*.

En skylt på platsen, uppsatt av Lödösetraktens hembygdsförening, anger de sista torparna: SVANELUND. Bebott av Johannes Isaksson 1839-1912 hustrun Eva Karlsdotter 1836-1906, *illustration 28*.

Arkivstudier

Svanelund under Östra Svalered, Sankt Peders socken, finns med i husförhörlängderna 1822-1828, bebott av Torpare Carl Andersson, f 1799, och Anna Jonasdotter, f 1786, med söner Anders, f 1821, och Jonas, f 1823.²⁸ Under åren 1828-1861 saknas namnet Svanelund i längderna, men torparfamiljen Carl Andersson står kvar under Östra Svalered.²⁹ Carl bor kvar i kommande längder, till sin död 1858.³⁰ I nästa längd, 1861-1871, står en hustru Anna Katarina Andersdotter, f 1802, samt en son, som backst/jh.³¹ I nästa längd, 1871-1878, står Anna Katarina Andersdotter f 1802 kvar som fattighjon, utan barn. Hon dör 1878.³²

Svanelund under Balltorp Andersgården, L1964:1789

Kartstudier

L1964:1789 var tidigare registrerad som fossil åkermark. Området för den fossila åkern finns utmärkt på utmarkskarta från 1801,³³ och är delvis med på enskifteskarta från 1824.³⁴ Enligt kartbeskrivningen bör lägenheten vid denna tid, 1824, ligga under Balltorp Andersgården, Johannes Jonassons barns ägor.

Häradsekonomiska kartan från 1890-talet visar lägenheter både inom Östra Svalereds ägor sydväst om gränsen (B för backstuga; motsvaras av L1964:2402), och inom Balltorps ägor nordost om sockengränsen, Svanelund T (T för torp; motsvaras av L1964:1789).³⁵

28 Sankt Peders kyrkoarkiv SE/GLA/13453/AI/1-2

29 Sankt Peders kyrkoarkiv SE/GLA/13453/A I/3-7

30 Sankt Peders kyrkoarkiv SE/GLA/13453/A I/4 till SE/GLA/13453/A I/7

31 Sankt Peders kyrkoarkiv SE/GLA/13453/A I/8

32 Sankt Peders kyrkoarkiv SE/GLA/13453/A I/9 till SE/GLA/13453/A I/10

33 Lantmäterimyndigheternas arkiv, 15-ale-98

34 Lantmäterimyndigheternas arkiv, 15-ale-15

35 Häradsekonomen Lödöse

22 Fors kyrkoarkiv SE/GLA/3118/AI/4

23 Fors kyrkoarkiv SE/GLA/3118/AI/10

24 Fors kyrkoarkiv SE/GLA/3118/AI/11

25 Fors kyrkoarkiv SE/GLA/3118/AI/10

26 Lantmäterimyndigheternas arkiv, 15-sap-45

27 Häradsekonomen Lödöse

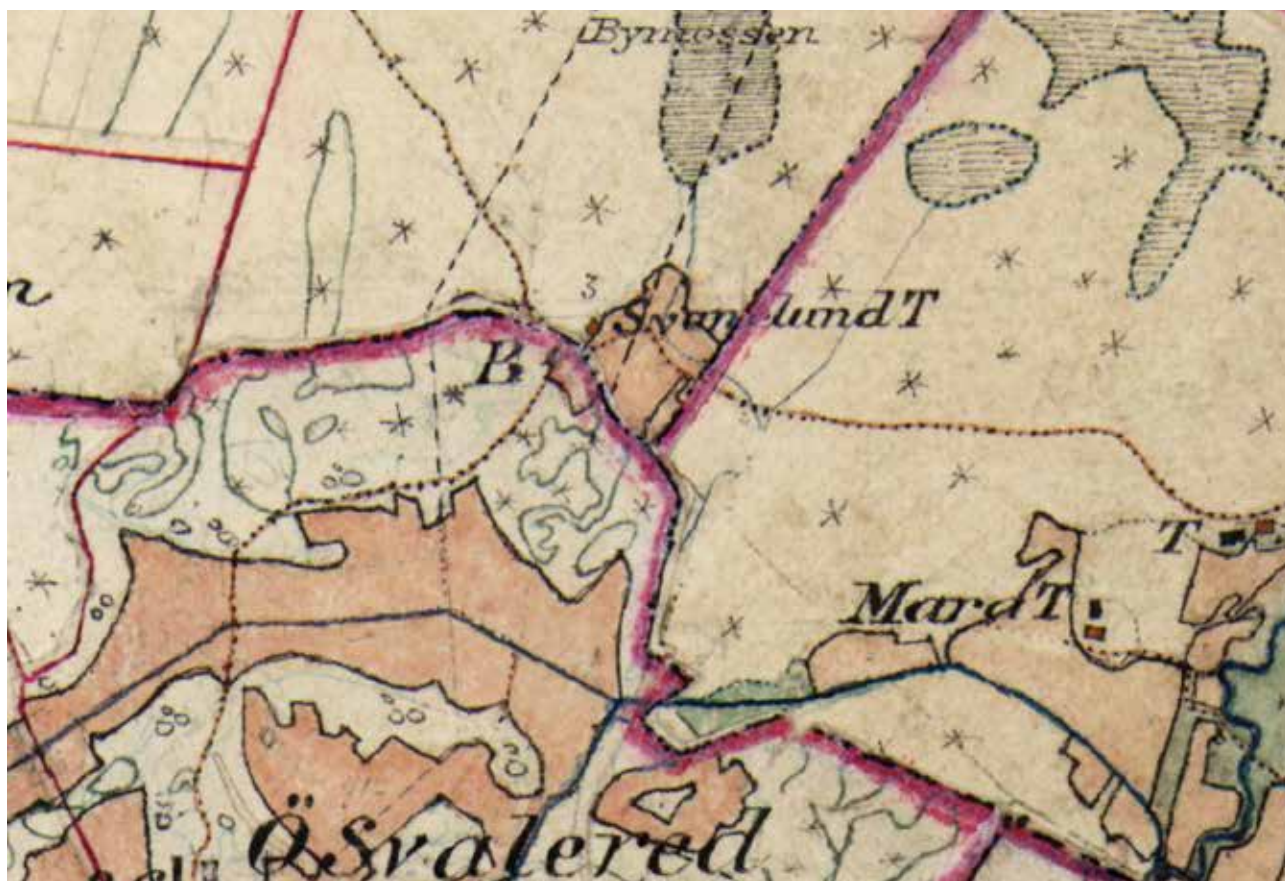

Illustration 26. Urklipp ur Häradsekonomska kartan från 1890-talet, som visar två olika lägenheter på var sida om socken- och fastighetsgräns. Den ena markerad med B för backstuga, placerad där lämningarna från torpet Svalund under Östra Svalered ligger (L1964:2402), samt ytterligare en (L1964:1789), här kallad Svalund T (T för torp) men på Balltorps ägor. Källa Lantmäteriet.

Fältbesök

Tidigare registrering i KMR kopplade åkermarken på Balltorps ägor i nordost till bebyggelsen på Östra Svalereds ägor i sydväst, på andra sidan fastighets- och sockengränsen, se illustration 26 och 27. På grund av detta utfördes fältbesök för att försöka lokalisera bebyggelselämningar även på Balltorps ägor. Grunder till bostadshus (KUL nr L8), illustration 29, jordkällare (KUL nr L7) och ladugård (KUL nr L10) påträffades, Bilaga 5 samt illustration 30. Även en omgärdande hägnad, stenmur påträffades och mättes in (KUL nr L11 och L13) förutom i sydöstra delen där den går i aktiv gräns.

Arkivstudier

I kyrkoarkivet under Balltorp Andersgården förekommer backstugor och diverse annat från arkivens äldsta del 1811-1825, men utan angivna torpnamn.³⁶

Johannes Jonasson, 1/4-ägare i Andersgården,

³⁶ Ale-Skövde kyrkoarkiv, SE/GLA/13003AI/1-3

dör 1820.³⁷ Hans barn, Jonas född 1819 och Maja född 1817, samt änkan, Sara Svensdotter född 1790, står angivna som undantag från 1821. Sara dör 1822. Efter barnen finns en svårtydd anteckning, men den anger med största sannolikhet att barnen flyttar till "Anders i Kattunga Gamla gård 22" när de blivit föräldralösa.

I längden för 1825-1832 står inskrivet under Balltorp Andersgården undantag i jord Sjelfäg. Jon Andersson född 1798 med familj och Styfd (?) Jonas Johansson född 1819 samt Styfdtte (?) Maja Johansdotter född 1817. Styvbarnen är alltså Johannes Jonassons barn som i kartakten från 1824 nämns som markägare till jorden där lämningen är belägen.³⁸ En backstuga står angiven under denna del av Andersgården, men utan något fastighetsnamn.³⁹

³⁷ Ale-Skövde kyrkoarkiv, SE/GLA/13003AI/2

³⁸ Ale-Skövde kyrkoarkiv, SE/GLA/13003AI/4; Lantmäterimyndigheternas arkiv, 15-ale-15

³⁹ Ale-Skövde kyrkoarkiv, SE/GLA/13003AI/4

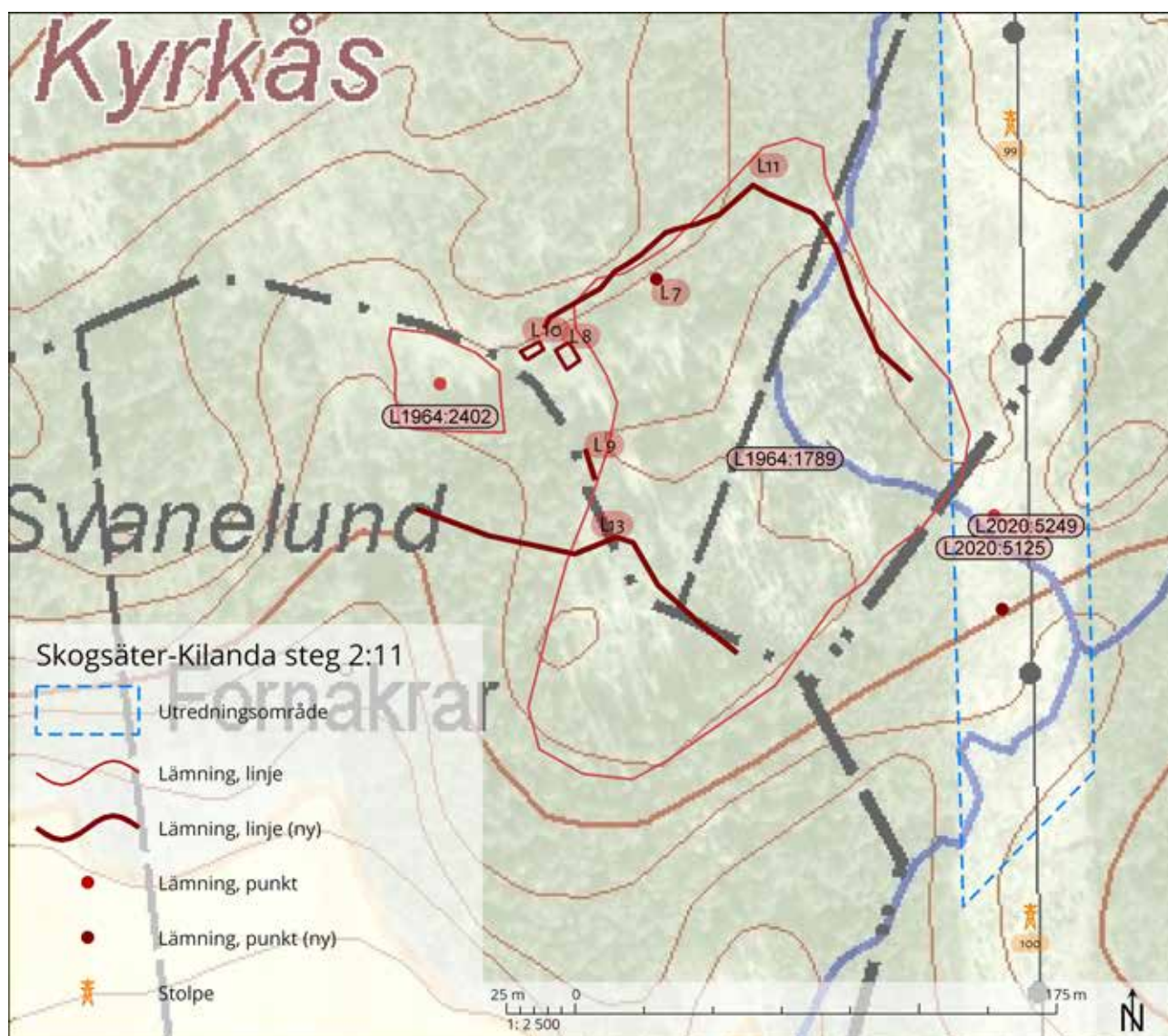

Illustration 27. Karta över delområde 2:11 med inventeringsresultat. © Lantmäteriet.

Framöver i längderna, på 1830-talet, kvarstår familjen med fosterbarn, som undantag i jord. År 1839 dör fadern i familjen och Jonas Johansson, styvsonen, stryks under som "man i huset".⁴⁰ Direkt under dem är Soldat nr 22 Anders Hector Carlgren, född 1821, inskriven.⁴¹ I kommande längder står samma familj, undantag i jord, samt soldat nr 22 kvar.⁴² I kommande längder står att Und. änka Sara dör 1861, och barnen är utflyttade och strukna. Ny boende är istället först 1/4-dels arrendator, sedan 1/8-dels arrendator Olof Olsson född 1821, ditflyttad 1856

och utflyttad 1859, samt ytterligare en självägare Gunnar Jonasson, född 1825 och ditflyttad 1863.⁴³ Soldat nr 22 bor fortsatt kvar.

Torpnamnet Svanelund, som är angivet för denna bebyggelseenhet i häradsekonomen från 1890-talet, återfinns inte alls under Balltorp i längderna, utan antas komma från torpet Svanelund under Östra Svalered som ligger i direkt anslutning till denna lägenhet, men är angiven som namnlös backstuga i häradsekonomen, se illustration 26.

⁴⁰ Ale-Skövde kyrkoarkiv, SE/GLA/13003AI/5 och SE/GLA/13003AI/6

⁴¹ Ale-Skövde kyrkoarkiv, SE/GLA/13003AI/6

⁴² Ale-Skövde kyrkoarkiv, SE/GLA/13003AI/7 och SE/GLA/13003AI/8

⁴³ Ale-Skövde kyrkoarkiv, SE/GLA/13003AI/9 och SE/GLA/13003AI/10

Illustration 28. Backstugan vid Svanelund markerad med skylt från Lödöse hembygdsförening.

Illustration 29. Lämning 8, huset vid Svanelund under Balltorp. Foto mot sydväst.

Illustration 30. Intrasad öppning till jordkällare (L9) vid torpet under Balltorp Andersgården inom delområde 2:11. Där bakom skymtar Arwo som mäter in en stenmur (L11) som omgärdar i stort sett hela lägenhetsbebyggelsen L1964:1789. Foto mot väster.

Delområde 2:12

Tuветorpet, L2020:5115, lägenhetsbebyggelse

Kartstudier

Tuветorpet under Kyrkockacka, i Ale-Skövde socken, är med största sannolikhet etablerat 1857-1858. Kyrkockacka är ett delat hemman från någon gång på 1700-talet.⁴⁴ På 1850-talet klyvs en halva av hemmanet mellan Carl Carlsson och Anders Andreasson, som får varsin fjärdedel.⁴⁵ Kartakten för klyvningen är daterad 1858 och visar två torp i södra delen av ägorna. Klyvningen ska enligt en informant, som är ättling till Carl Carlsson och fortsatt bor på Kyrkockacka, ägt rum år 1853.⁴⁶ Därefter avsöndras torpen, med egen kartakt daterad 1857,⁴⁷ *illustration 31*.

Fältbesök

Vid besök på platsen eftersöktes bebyggelselämningar utifrån avsöndringskarta, med byggnader

till två torp under Kyrkockacka. Informant anger båda som "Tuветorpen".⁴⁸ Det nordligaste torpet, L2021:2795, var kraftigt påverkat med raserade och delvis synliga lämningar, se *Bilaga 5* samt *illustration 32 och 33*. De har sannolikt skadats när man utökat åkerytan. Stensamlingar på åkerrennen, ingående i hägnadssystem L2020:5356, kan vara rester av husgrunderna.

Vid fältbesök vid L2020:5115, lägenhetsbebyggelse, i södra delen av Kyrkockackas ägor påträffades ytterligare en husgrund efter bostadshus med spismursröse (KUL nr L3) samt jordkällare (KUL nr L4), se *Bilaga 5* samt *illustration 33 och 34*.

Arkivstudier

Enligt husförhörlängderna i Ale-Skövde kyrkoarkiv finns torp, backstugor, självägare, undantag och diverse andra under båda två gårdarna Kyrkockacka från 1810-talet (det saknas äldre längder i Ale-Skövdes arkiv) och framåt,⁴⁹ men endast ett fåtal är namnsatta och namnet Tuve-

⁴⁴ Informant

⁴⁵ Lantmäterimyndigheternas arkiv, 15-ALE-72

⁴⁶ Informant

⁴⁷ Kartakt avsöndring, privat ägo

⁴⁸ Informant, Kartakt avsöndring, privat ägo.

⁴⁹ Ale-Skövde kyrkoarkiv SE/GLA/13003/AI/2-7

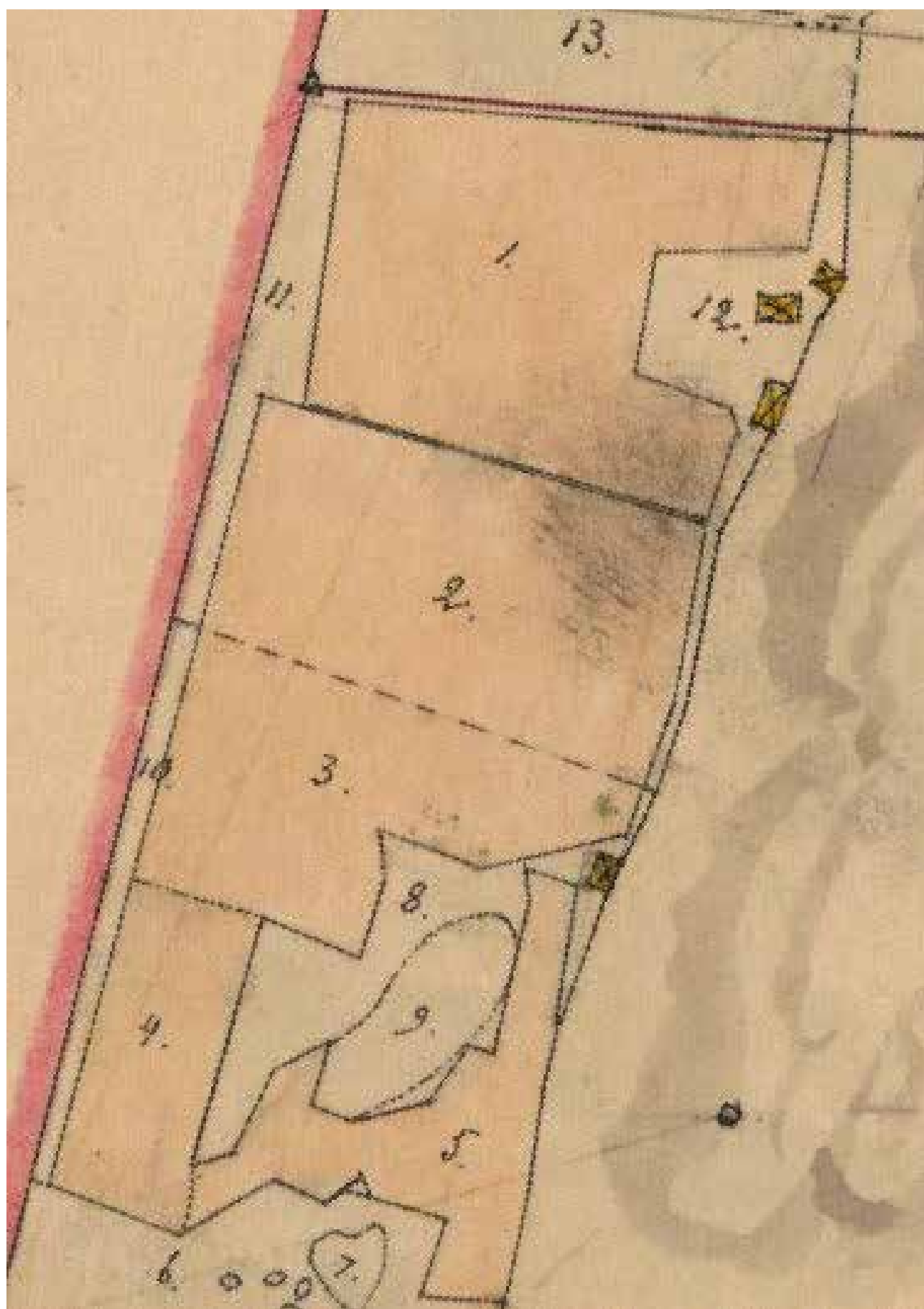

Illustration 31. Urklipp ur karta för Kyrkobackas delning som visar Tuvetorpen, delområde 2:12. Det i nordöstra kanten av åkern är idag förstört (L2021:2795), och huset i sydöstra delen ingår i lägenhetsbebyggelsen L2020:5115. Källa Lantmäteriet.

Illustration 32. Platsen för ett av torpen under Kyrkbacka, L2021:2795. Torpet är markerat på karta från 1870-talet. Stensamlingen i bild kan ha tillhört grundstenar eller spismursröse, men inga tydliga strukturer efter några av byggnaderna som funnits på platsen kunde konstateras. Antagligen är de förstörda i samband med utvidgning av åkerytan. Stensamlingen var dessutom kraftigt bökad av gris. Foto mot sydväst.

Illustration 34. Arwo står på den nyupptäckta husgrunden (L3) vid lägenhetsbebyggelsen Tuvetorpet, L2020:5115. Foto mot öster.

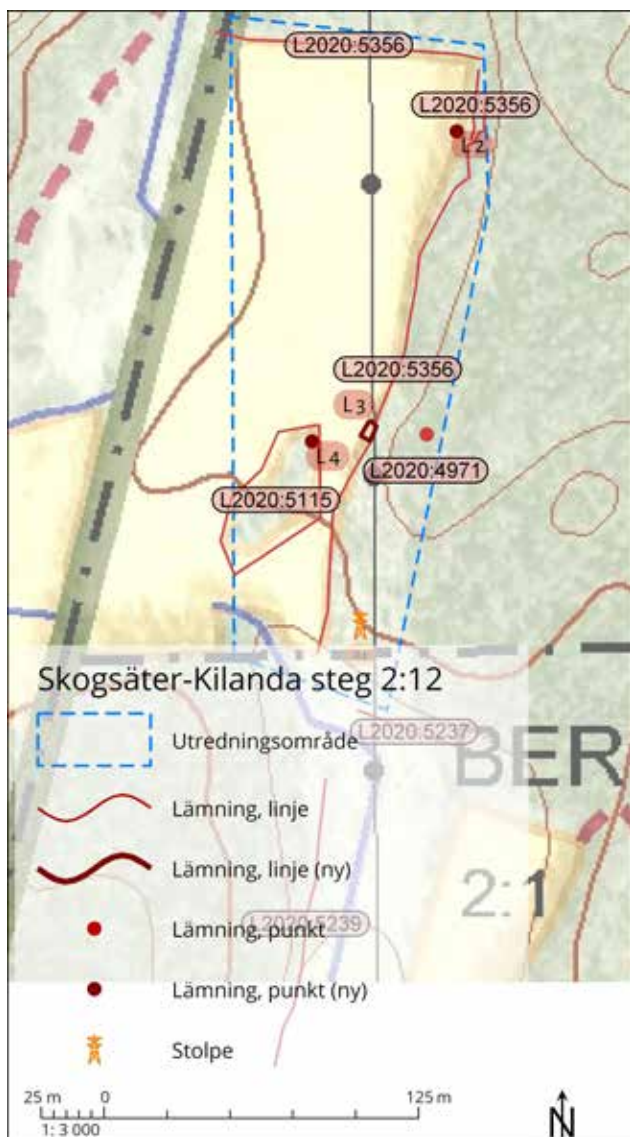

Illustration 33. Karta över lämningarna inom delområde 2:12. © Lantmäteriet

torpet förekommer inte alls. Carl Carlsson flyttar till Kyrkobacka år 1854.⁵⁰ Det första torpet under Carl Carlssons del bebos av Gunnar Jonasson, ditflyttad 1856.⁵¹ Inte heller fortsatt fram i längderna är Tuvetorpet angivet som namn.

⁵⁰ Ale-Skövde kyrkoarkiv SE/GLA/13003/AI/8

⁵¹ Ale-Skövde kyrkoarkiv SE/GLA/13003/AI/9

Del 3 Tolkning och antikvarisk bedömning

Delområde 2:1 – fyndplats och boplat

I den norra delen av delområdet fanns en fyndplats för flinta, L2020:5161. Fyndmaterialet hade framkommit vid dikesrensning, och kan troligen betraktas som omdeponerat. Fyndet i provgrop 13, i ett sadelläge ovan diket, tolkas däremot som primärdeponerat, *illustration 35*.

- L2020:5161, fyndplats. Beskrivningen har kompletterats med resultatet från provgropsgrävningen. Inprickningen har flyttats till platsen för provgropen.
- Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

I den norra delen av delområdet fanns en fyndplats för flinta, L1967:5157. Flintynden i provgrop 1 låg samlade kring en stensamling, vilket kan tyda på någon form av anläggning eller bearbetningsplats. De mer sentida fynden i provgrop 1, rödgods och glas, kan komma från påförda lager i samband med åkerbruk, kanske från lägenhetsbebyggelsen (L1966:768) cirka 80 meter öster om, *illustration 35*.

- L1967:5157, tidigare fyndplats. Har nu registrerats som boplat med ny utbredning som omfattar provgropar med fynd. Avgränsas av bäckravin i väster och av utredningsområdets gräns i öster.
- Antikvarisk bedömning: Fornlämning.

Delområde 2:2 – boplatser

I södra delen av delområdet fanns en fyndplats för skafthålsyx, L1966:5216.

- L1966:5216, tidigare fyndplats. Har nu registrerats som boplat utifrån ytterligare fynd samt resultat från markkemisk analys.
- Antikvarisk bedömning: Fornlämning.

I delområdets norra del nyregistreras en boplat, L2021:3238.

Illustration 35. Karta som visar fornlämningen registrerad inom delområde 2:1, L1967:5157 samt nya placeringen av fyndplats L2020:5161. © Lantmäteriet

- L2021:3238, boplat. Registreras utifrån lösfynd samt resultat från markkemisk analys.
- Antikvarisk bedömning: Fornlämning.

Ingen av dessa fornlämningar är avgränsade åt öster eller väster. L1966:5216 avgränsas i norr mot impedimentsmark och till en del av befintlig väg, *illustration 36*.

Delområde 2:3 – boplatssområde

Ytan var påverkad av senare tiders verksamheter, schakten togs upp på ytor som bedömdes orörda. Avstånd hölls även till naturreservatet. I de schakt som togs upp bedöms lagerföljderna som opåverkade.

De framkomna anläggningarna 2 och 3 tolkas som härdar. Anläggning 3 (schakt 19) var oregelbunden i formen och fortsatte in i schaktväggen

Illustration 36. Karta som visar de nya fornlämningarna inom delområde 2:2, L1966:5216 i södra delen samt L2021:3238 i norra. © Lantmäteriet

Illustration 37. Karta som visar fornlämningen registrerad inom delområde 2:3, L2021:2790. © Lantmäteriet

åt syd och sydöst. Den kan utgöra en del av en kokgrop eller ett utkastlager. Att det varit någon form av eldstad råder det inga tvivel om, detta visar mängden sotig och kolbemängd sand samt den skörbrända stenen.

Skillnader i lagernivåer mellan schakt 20 och intilliggande var markant. I schakt 20 framkom ett tjockt lager av grusig sand, som inte kunde iaktas i de andra schakten. Under detta framkom ett svagt skålformat lager med mörk något humös sand, se illustration 15. Eventuellt kommer sig skillnaden av påförda lager, till exempel vid vägbygge eller plöjning men det går inte att utesluta naturligt omlagrad jord. Ingen notering av anläggning gjordes i plan under schaktningen varför ingen anläggning mättes in. Det mörka lagret indikerar dock ett kulturlager. Ovan liggande lager var homogent och fyndförande, och det noterades ingen koncentration av fynd till

det eventuella kulturlagret.

Då det framkom fynd i fem av sex schakt spridda över ytan, anläggningar i två schakt, samt ett eventuellt kulturlager, tolkas hela ytan som ett boplatssområde, illustration 37. Fynden ger en preliminär datering till senmesolitikum/tidigneolitikum.

- L2021:2790, boplatssområde.
- Antikvarisk bedömning: Fornlämning.

Avgränsningen av boplaten åt nord och nordväst bör vara relativt säker på grund av den naturliga gräns som ravinen mot Grönån ger. Schaktet närmast ravinkanten, tillika det lägst placerade, se bild på omslaget, var fyndtomt och bestod av homogen gul sand ner till 0,7 meter under ett tunt lager förna och humös sand. Avgränsningen av boplaten åt söder är osäker. Mängden fynd

Illustration 38. Karta som visar fornlämningen registrerad inom delområde 2:4, L2020:5125, samt L1964:1789 som sträcker sig in i ledningskorridoren i väster. © Lantmäteriet

och anläggningar i schakten längst åt söder tyder på att delar av boplatsoområdet kan ha förstörts av den nyligen anlgda dammen. Fornlämningen är inte avgränsad åt väster eller öster. Det är inte orimligt att fyndplatsen L1965:8732 egentligen är en del av samma boplatsoområde.

Delområde 2:4 – boplatz

En kvartsåder där uttag eventuellt kan ha gjorts konstaterades inom ytan för boplatzen. Det förekommer ytterligare kvartsådror i området, flera av dem påverkade och söndriga, och mycket kvartsmaterial påträffades i provgroparna mot impediment, men inga var synligt bearbetade.

- L2020:5125, tidigare fyndplats. Har registrerats som boplatz med ny utsträckning över provgropar med fynd och lösfynd samt utifrån topografiska avgränsningar.

Fornlämningen är ej avgränsad, illustration 38.

- Antikvarisk bedömning: Fornlämning.

Delområde 2:5 - fyndplats

I områdets norra del fanns en tidigare registrerad fyndplats för slagen flinta, L2020:5159.

Det enda fyndet som framkom i provgrop 17 utgör inte grund för registrering av ytterligare en fyndplats. Ingen förändring har heller gjorts av tidigare registrering.

- L2020:5159, fyndplats.
- Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Delområde 2:6 – fyndplats

I områdets norra del fanns en tidigare registrerad fyndplats för slagen flinta, L2020:5165. Samtliga upptagna schakt var fyndtomma. I ett av schakten i södra delen framkom ett parti grus med ställvis sotförekomst. Detta tolkades som sentida, eventuellt uppkommet i samband med jordbruk eller skräphantering. Ingen förändring av tidigare registrering har gjorts.

Fyndet av en moränkrossad flintklump i schakt 26 kan indikera naturlig förekomst av flinta. Eventuellt kan det tidigare flintfyndet komma från högre nivåer norr om fyndplatsen då vattensamling i åkern tyder på vattenavrinning norrifrån.

- L2020:5165, fyndplats.
- Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Delområde 2:7 – fyndplats och husgrund

I områdets norra del fanns en tidigare registrerad fyndplats för slagen flinta, L2020:5119. Då det enbart framkom ett ytterligare flintfynd i schakt upptaget precis intill det äldre fyndet har ingen förändring av antikvarisk bedömning gjorts.

- L2020:5119, fyndplats.
- Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

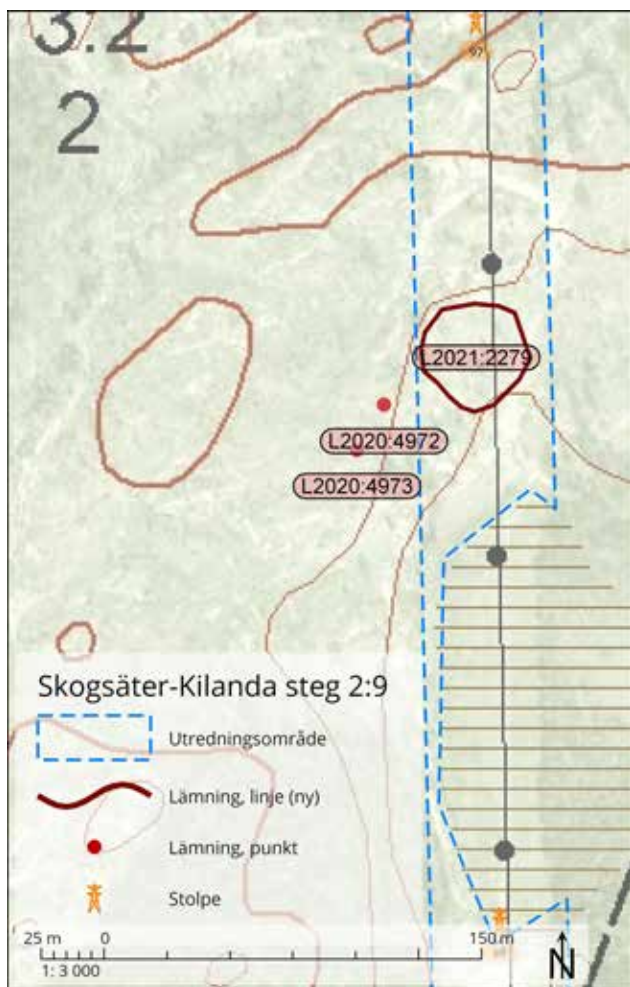

Illustration 39. Karta som visar fornlämningen registrerad inom delområde 2:9, L2021:2779. © Lantmäteriet

Centralt inom delområdet påträffades en husgrund, historisk tid, se illustration 21. Den ligger drygt 50 meter nordväst om en tidigare registrerad husgrund, jordkällare (L2020:5047). Jordkällaren registrerades vid utredning steg 1 2020. I samband med denna studerades arkiv- och kartmaterial för ytterligare lägenhetsbebyggelse kring Kohagen, dock utan resultat. Lämningarna ligger för långt ifrån varandra för att kunna sättas samman till en lägenhetsbebyggelse, men det finns med största sannolikhet ett samband mellan grunderna.

- L2021:2828, husgrund, historisk tid. Nyregistrering.
- Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Delområde 2:8

Området bedömdes kunna vara brukat under

metalltid utifrån närhet till tidigare registrerade gravar i form av röse och stensättning (L1965:316 och L1966:9734).

Eftersom resultaten av markkeminanalysen var så vaga och inga fynd gjordes i samband med provtagningen, bedöms det saknas underlag för en registrering inom utredningsområdet. Det möjliga boplatssläget på platån invid gravarna kvarstår, men troligen längre åt väster utanför utredningsområdet.

Delområde 2:9 - boplatssområde

Vid provgroppsgrävning framkom fynd och anläggning endast inom en naturligt avgränsad yta, se illustration 39. Ytterligare lämpliga boplatsslägen fanns inom området, men har kunde ej bekräftas.

- L2021:2779, boplatssområde. Har registrerats vid provgropparna med anläggning och flintfynd. Fornlämningen är naturligt avgränsad åt nord och nordväst men ej i övriga väderstreck.
- Antikvarisk bedömning: Fornlämning.

Delområde 2:10 - lägenhetsbebyggelse

Delområdet omfattade lämningarna efter torpet Änghagen, L1966:4660.

Arkivstudierna kan inte påvisa att det finns någon torpare under Kullemossen före 1850. Kartstudierna visar att en omdragning av sockengränsen sker 1846 på denna karta finns ingen bebyggelse etablerad inom området. Gränsändringen har antagligen inte med torpetableringen att göra utan tolkas istället ha att göra med övertagande av den våtmark som finns på båda sidorna om sockengränsen, eftersom att enbart dika ut en del av en våtmark inte var optimalt för syftet att frilägga mer odlingsbar mark. Antagligen köper Kullemossen upp delen av våtmarken i grannsocknen för möjligheten att dika ut hela våtmarken.

- L1966:4660, lägenhetsbebyggelse. Lämningens beskrivning har uppdaterats med datering och referensmaterial.
- Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Rent principiellt är den framkomna datering-
en fortfarande möjlig att ifrågasätta. Att läm-
ningarna vid Änghagen skulle motsvara just det
hus som Bärtha flyttar in i går inte att bevisa. Det
fanns två torp som kallas Änghagen under Kulle-
mossen på 1860-talet, det ena bebott av en dräng
på hemmanet och det andra av Bärthas son. Om
lämningen är efter det Änghagen som Bärthas
son bor i, och inte drängens, är det sannolikt att
det är samma hus som Bärtha flyttar till. Hon
lämnar sin födelsegård Dammen när hon gifter
sig och flyttar in som torpare under Kullemossen
som änka. Att hon skulle etablera torpet själv är
såklart inte omöjligt, men det är ändå öppet för
diskussion huruvida hon flyttar in i ett befintligt
hus 1859. När det då skulle vara byggt, efter 1850
eller ej, går inte att fastställa i dagsläget.

Delområde 2:11 - lägenhetsbebyggelser

Delområdet omfattade lämningarna efter tor-
pet Svelund under Östra Svalered, L1964:2402,
samt Svelund under Balltorp Andersgården,
L1964:1789.

I arkiv- och kartmaterial finns torpet Svelund på rätt plats för lämningen före 1850. Namnet Svelund försvinner från under Östra Svalered efter 1828, men torpet blir backstuga när torpare Carl Andersson dör och hustrun bor kvar, vilket även framgår av häradssekonomen från 1890-tal. Åkerelementet överensstämmer med utbredningen av åkermarken som syns kring torpet i kartmaterial från 1841. Enligt informationsskylt uppsatt av Lödösetraktens hembygdsförening, är de sista torparna på Svelund Johannes Isaksson, 1839-1912, hustrun Eva Karlsdotter, 1836-1906.

- L1964:2402, lägenhetsbebyggelse. Lämningen har fått en uppdaterad, större utbredning för att fånga upp åkermarken som framgår av den historiska kartan, illustration 40.
- Antikvarisk bedömning: Fornlämning.

Det är väldigt många delägare under Andersgården, vilket kan tyda på flera bebyggelseenheter. Däremot förekommer väldigt få torp.⁵² Den

⁵² Ale-Skövdes kyrkoarkiv SE/GLA/13003AIIa/1 och SE/

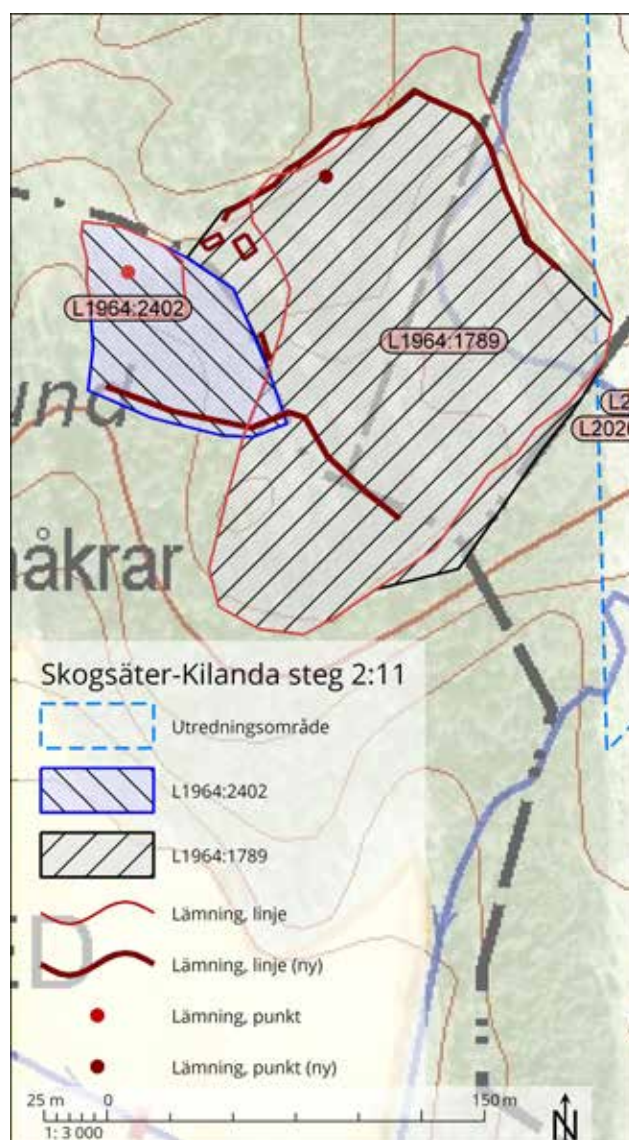

Illustration 40. Karta som visar lämningarna registrerade inom delområde 2:11, L1964:2402 i väster och L1964:1789 som berör ledningskorridoren. © Lantmäteriet

enda bekräftade markägare för just denna mark är Johannes Jonassons barn 1824. Arvingarna flyttar in på självägd undantagsmark. Under arvingarnas ägor finns på 1820-talet en backstuga och senare även en soldat, inflyttad någon gång 1833-1844. Soldat 22 Anders Hector Karlgren bor kvar till sin död 1905, och vår tolkning är att det är denna som bebor det aktuella torpet.⁵³

Vem som faktiskt bebott och brukat denna lämning är dock svårt att helt avgöra. Oavsett konstateras att marken är brukad, delar av den eventuellt redan på 1700-talet, och sannolikt även bebodd innan 1850.

GLA/13003AIIa/2

⁵³ Ale-Skövdes kyrkoarkiv SE/GLA/13003AIIa/2

- L1964:1789, lägenhetsbebyggelse. Lämningen har ändrats från fossil åkermark på grund av nyupptäckta husgrunder samt kart- och arkivstudier. Den bedöms vara tillkommen före 1850, *illustration 40*.

- Antikvarisk bedömning: Fornlämning.

Hur och när torpet under Andersgården i Balltorp fått namnet Svanelund - som konstaterats ligga under Östra Svalered - är svårt att säga något om. Vilken etablering som är äldst, eller blivit brukad senast, är inte heller enkelt att säga något om. Möjligen har ett etablerat torpnamn förts över till en ny enhet när den ursprungliga blivit backstuga, men det är endast spekulationer. Det är mycket möjligt att de har varit brukade samtidigt, men på var sida om fastighetsgränsen. Kanske har enheterna brukat mark tillsammans, eller det ena tagit över delar av det andra. En del av en äldre hägnad som följer fastighetsgräns i äldre kartmaterial påträffades vid utredningen (L11) och har tolkats som en i övrigt borttagen hägnad på idag enhetligt upptagen åkermark, skulle kunna stödja en sådan tolkning.

Delområde 2:12 - lägenhetsbebyggelser och hägnadssystem

Delområdet omfattade lämningarna efter torpet Tuvetorpet, L2020:5115, samt ett hägnadssystem, L2020:5356.

Kartmaterialet tillsammans med informanternas uppgifter vilka är samstämmiga med kyrkoarkiven, innebär att det är högst sannolikt att Tuvetorpet etableras tidigast omkring 1853-1854, och att den förste torparen flyttade dit 1856. Det förekommer torp och backstugor under Kyrko-backas två hemman även åren 1823-1845, innan Carlssons fjärdedel klyvs, men det går inte att reda ut om någon av dessa är Tuvetorpet.

- L2020:5115, lägenhetsbebyggelse. Lämningen har uppdaterats med ny geometri och beskrivning, *illustration 41*.

- Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

En ytterligare husgrund påträffades norr om

Illustration 41. Karta som visar lämningarna registrerade inom delområde 2:12. L2020:5115 har fått en något utökad yta, och en punkt markerar resterna efter den förstörda lämningen L2021:2795 norr om. © Lantmäteriet

den tidigare registrerade lägenheten, L2021:2795.

- L2021:2795, lägenhetsbebyggelse. Lämningen har registrerats utifrån position i äldre kartmaterial.

- Antikvarisk bedömning: Ingen antikvarisk bedömning - Förstörd.

- Det omgärdande hägnadssystemet, L2020:5356, har uppdaterats då delar av en ingående stensträng kan vara rester från husgrunderna.

- Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Generella diskussioner

Boplatser och boplatksområden

Mesolitikum

Alla utom en av boplatserna och boplatksområdena har utifrån strandlinjeanalyser konstaterats som möjligt mesolitiska, med strandnära lägen i ett förhistoriskt kustband, tidigast frilagt mellan 11 700 och 10 800 BP, se *Bilaga 1*. Alla har dock även varit attraktiva i senare perioder utifrån topografiska förutsättningar, närhet till vattendrag eller kust och belägna i skyddade lägen, varför det potentiellt finns flera tidslager inom samtliga lämningar.

Fynden vid boplatsten L1967:5157 (delområde 2:1) består av avslagsskrapa, spån och spånfragment, avslag med inhak samt trekantsmikrolit. Mikroliter tolkas som mesolitiska ledartefakter. De övriga fynden är även de möjligt mesolitiska. Strandlinjeanalysen konstaterar att fynden kan härröra från tidigast runt 10 900 BP, när platsen var strand i en havsvik. Bäckravinen, som än idag har ett flöde, gör dock att området kan ha varit attraktivt även under senare perioder.

Fynden inom boplatsten L2020:5125 och boplatksområdet L2021:2779 (delområdena 2:4 och 2:9) norr respektive söder om Balltorps mosse tyder på ett mesolitiskt hantverk. De utgörs av avslag, kärnor och övrigt slagen flinta, men även en kvartskärna. Det saknas däremot mer definitiva resultat, som ¹⁴C-datering, ledartefakter eller redskap. Strandlinjeanalysen tyder på möjligheten till en riktigt ålderdomlig datering avseende L2021:2779, från tidigast 11 700 BP då platsen varit en havsvik på en ö. L2020:5125 har en tidigast möjlig datering till 10 900 BP då platsen är strand i en havsvik. Att lämningarna potentiellt är så gamla är spännande - särskilt i förhållande till hur utforskad denna tidsperiod är i området i stort.⁵⁴ Lägena vid mossen och en flödande bäckravin gör dock att områdena även kan ha varit attraktiva under senare perioder, men redan kring 10 000 BP verkar havet alltför avlägset för en strandbosättning.

För L2021:3238 (norra delen av delområde 2:2) har strandlinjeanalysen konstaterat att området tidigast varit beboeligt vid cirka 11 000 BP, då

platsen varit en udde i havsbandet. Fyndet här består av ett diabasavslag, möjligen ett yxämne till en typ som förekommer från mesolitikum till bronsålder. Fortsatt närhet till sjö och vattendrag samt det skyddade läget gör att platsen troligen brukats även i senare tider.

Boplatsten L1966:5216 (södra delen av delområde 2:2) kan genom strandlinjeanalyser konstateras härröra från tidigast cirka 11 200 BP. Det tidigare fyndet av skafthålsyxan visar att platsen varit besökt under neolitikum. Det havsbundna och skyddade läget redan från 11 200 BP gör dock att det även kan ha finnas spår av äldre brukande.

Neolitikum

Som nämnts ovan är det möjligt att Boplatsten L1966:5216 kan dateras till neolitikum och att även L2021:3238 kan ha brukats under denna period.

Fynden inom L2021:2790 (delområde 2:3) består av flintavslag, ämne till en tvärpil, fragment av en mikrospånskärna samt spån. Flera av flintorna är av finkornig kvalitet. Inom boplatsten framkom även bearbetad kvarts och kvartsit. Fynden i de nordligast belägna schakten, närmast ravinen, bestod enbart av avslag.

Här kan det enligt strandlinjeanalysen ha funnits en udde ut i en smal havsvik runt 8000-9000 BP, se *Bilaga 1*. Anläggningarna, det eventuella kulturlagret och de mer specifika fyndkategorier framkom alla i den södra delen av boplatsten, ovanför en svag sydsluttning som enligt strandlinjeanalys varit helt torrlagd först kring 7 000 BP.

Platsen kan ha varit attraktiv även under senare perioder, inte minst på grund av läget vid Grönåns kraftiga ravin med bergväggen på norra strandbrinken som kan indikera forsplats och lämpligt fiskevatten efter cirka 4000 BP.

Kulturlandskapet

De obesuttnas kulturarv är till stora delar obeforskat arkeologiskt.⁵⁵ Landskapsnyttjandet framträder tydligt i de områden som utretts. Hägnader, betesmarker, åkermark och röjningssten, intill och kring byggnadslämningar och lägenheter, är högst intressanta ur ett helhetsperspektiv och visar på bruksformer för mindre od-

⁵⁴ Se ex Hellgren & Johansson 2014

⁵⁵ Nilsson m fl 2020

Tabell 3 Fornlämningar

Nummer	Område	Tidigare lämningstyp	Ny lämningstyp	Åtgärd
L1967:5157	2:1	Fyndplats	Boplats	Utvidgas och registreras om med ny beskrivning
L1966:5216	2:2	Fyndplats	Boplats	Utvidgas och registreras om med ny beskrivning
L2021:3238	2:2		Boplats	Nyregistrering
L2021:2790	2:3	-	Boplatssområde	Nyregistrering
L2020:5125	2:4	Fyndplats	Boplats	Utvidgas och registreras om med ny beskrivning
L2021:2779	2:9	-	Boplatssområde	Nyregistrering
L1964:2402	2:11	Lägenhetsbebyggelse	Lägenhetsbebyggelse	Utvidgas och fått ny beskrivning
L1964:1789	2:11	Område med fossil åkermark	Lägenhetsbebyggelse	Utvidgas och registreras om med ny beskrivning

Tabell 4 Övriga kulturhistoriska lämningar

Nummer	Område	Tidigare lämningstyp	Ny lämningstyp	Åtgärd
L2020:5161	2:1	Fyndplats	Fyndplats	Placeringen har justerats och beskrivningen har kompletterats
L2020:5159	2:5	Fyndplats	Fyndplats	Ingen åtgärd
L2020:5165	2:6	Fyndplats	Fyndplats	Ingen åtgärd
L2020:5119	2:7	Fyndplats	Fyndplats	Beskrivningen har kompletterats
L2021:2828	2:7	-	Husgrund, historisk tid	Nyregistrering
L1966:4660	2:10	Lägenhetsbebyggelse	Lägenhetsbebyggelse	Beskrivningen har kompletterats
L2020:5115	2:12	Lägenhetsbebyggelse	Lägenhetsbebyggelse	Utvidgas och fått ny beskrivning
L2020:5356	2:12	Hägnadssystem	Hägnadssystem	Beskrivningen har kompletterats
L2021:2795	2:12	-	Lägenhetsbebyggelse	Nyregistrering

lingsenheter. Folk har inte enbart bott här, utan nyttjat sin omgivning och format landskapet. Även de lägenheter och andra tillhörande kulturhistoriska lämningar som registrerades vid steg 1-utredningen berörs av denna diskussion.⁵⁶ Det är viktigt att uppmärksamma dessa samband i den fortsatta handläggningen av projektet.

Rent principiellt är dateringarna för de lägenhetsbebyggelser som fått status övrig kulturhistorisk lämning fortfarande möjliga att ifrågasätta. Ålderskategorin är enbart en av tre avgörande faktorer när det kommer till antikvarisk status. Varaktigt övergiven och ålderdomligt bruk de andra två. Status fornlämning kan inte ges en lämning som konstaterats tillkommen efter 1850. Aktuella lämningar har en första säker

datering så nära inpå 1850 (1859, 1861, 1853-1854 och 1857), att möjligheten att byggnaderna är uppförda före 1850 fortfarande är tänkbar, men omöjligt att konstatera genom befintliga källor.

Antikvarisk bedömning

Utredningen har resulterat i att åtta nya fornlämningar har registrerats, inom sex av delområdena, se Tabell 3. Vidare har nio övriga kulturhistoriska lämningar hanterats inom utredningen, sju kända sedan tidigare samt två nyupptäckta, se Tabell 4.

Värdering av måluppfyllelsen

Dokumentation och kommunikation har skett löpande och underlättat vid uppkomna förändringar.

⁵⁶ Börjesson Liljas m fl 2020

I enlighet med Förfrågningsunderlag (FFU) och Undersökningsplan (UP) har 12 delområden utretts ytterligare.

Utredningsområdet som angetts och godkänts inför steg 2-utredningen baserades på områdets bredd under steg 1-utredningen på 100 meters bredd längs ledningsgatan. Uppdragsgivaren informerade om att de endast hade marktillträde för ett 50 meter brett markområde först efter det att utredning steg 2 redan påbörjats. Samtliga markägare på vars mark provgropar eller schakt tagits upp inom det bredare utredningsområdet har informerats om de aktuella åtgärderna.

Fältarbete för de möjliga förhistoriska lämningarna har i stort utförts såsom angivet i UP, förutom att färre grävnheter än beräknat har grävts i och med att utredningsområdet kom att halveras under arbetets gång. Delområde 2:1, 2:2, 2:5 och 2:8 har utretts med det större utredningsområdet angivet i UP. Schakt och provgropar har tagits upp i enlighet med FFU, förutom på yta 2:3 där exploaterade ytor och påförda omrörda lager undveks, samt 2:6 som utifrån bedömning i fält minskades ned. Djupschakt har inte tagits på alla nivåer på alla ytor, delvis till följd av att utredningsområdet halverades. Då utredningsområdet kom att halveras i storlek efter tre fältdagar, valdes istället efter avstämning med handläggare på länsstyrelsen att utöka område 2:4 norrut och område 2:9 söderut. Detta kom inte att påverka kostnadsberäkning eller tillvägagångssätt enligt UP i övrigt.

De historiska lämningarna kunde enligt UP utredningsschaktas - efter avstämning med Länsstyrelsen - om datering inte kunde fastställas genom arkivmaterial. Preliminära resultat efter arkiv- och kartstudier beslutades vara tillräckliga, men att fältbesök skulle genomföras enligt kostnadsberäkningen. Dessa visade sig viktiga för möjligheten att reda ut tidigare bedömningar av lämningstyp samt utbredningar.

Marktillträde var enligt FFU uppdragsgivarens ansvar. I samarbete med Vattenfall AB:s kontaktperson har nödvändig kontakt tagits samt särskilda önskemål tillgodosetts.

FFU uppgav att preliminära avgränsningar av

nyupptäckta fornlämningar ska utföras. Detta har gjorts endast inom utredningsområdet. Fornlämningarnas avgränsning inom utredningsområdet är dock preliminär innan en förundersökning har skett.

Förslag på ytterligare åtgärder

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i Kulturmiljölagen (KML) och genom miljöbalkens (MB) generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljöer. Ansökan om ingrepp i lämningar lämnas till länsstyrelsen.

För fornlämningar gäller att de förutom själva lämningen även omges av ett så kallat fornlämningsområde. Fornlämningsområdet utgörs av ett så stort område på marken (eller sjöbotten) som behövs för att bevara fornlämningen och ge den tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Fornlämningsområdets storlek avgörs av länsstyrelsen från fall till fall.

Övriga kulturhistoriska lämningar bör ges hänsyn och undvikas om möjligt, men de som berörs inom ramen för denna utredning kräver inga fortsatta antikvariska åtgärder enligt KML.

För fyndplatserna (ÖKL) bör dock gälla att om något framkommer vid eventuella markingrepp intill dem som kan indikera lämning ej synlig ovan mark ska grävarbete avslutas och länsstyrelsen kontaktas (KML).

Nära kontakt har hållits med Svenska kraftnät för preliminära resultat och underhandsplanering. Projektören önskar i första hand att om möjligt omplacera stolpar som hamnat inom fornlämningsområden. Om detta ej är möjligt kommer ansökan om ingrepp i fornlämning behöva inlämnas till länsstyrelsen.

- L1967:5157: Avgränsning bör ske inför eventuella markingrepp (rivning av stolpe/jordlina/arbetsväg etc).
- L1966:5216: Om stolpplacering kvarstår bör fornlämningen förundersökas. Inför eventuella markingrepp (rivning av stolpe/jordlina etc) ska fornlämningen förundersökas.
- L2021:3238: Avgränsning bör ske inför

eventuella markingrepp (rivning av stolpe/jordlina/arbetsväg etc).

- L2021:2790: Om stolpplacering kvarstår bör fornlämningen förundersökas. Inför eventuella markingrepp (rivning av stolpe/jordlina etc) ska fornlämningen förundersökas.
- L2020:5125: Avgränsning bör ske inför eventuella markingrepp (rivning av stolpe/jordlina/arbetsväg etc).
- L2021:2779: Avgränsning bör ske inför eventuella markingrepp (rivning av stolpe/jordlina/arbetsväg etc).
- L1964:2402: Avgränsning bör ske inför eventuella markingrepp (rivning av stolpe/jordlina/arbetsväg etc).
- L1964:1789: Avgränsning bör ske inför eventuella markingrepp (rivning av stolpe/jordlina/arbetsväg etc).

Kulturlandskapet anser att samtliga nu befintliga lämningar – såväl fornlämningar som övriga kulturhistoriska lämningar - i och kring kraftledningsgatan bör beaktas inför fortsatt planering. Arbetsföretaget består av ett flertal eventuella och reella markingrepp genom körning med arbetsfordon, upplagsplatser, anläggande av arbetsvägar och nya fundament, rivning av stolpar, dragning av ny jordlina och borttagning av gammal jordlina.

I Kulturlandskapets forskningsprogram för arkeologi diskuteras bland annat möjligheten att studera ett områdes förändring under en väldigt lång tid och människornas levnadsförhållanden och användning av landskapet.⁵⁷ Tänkbara frågor att försöka besvara i kommande undersökningsleden skulle kunna vara:

Finns flera tidsåldrar representerade inom fornlämningarna?

Hur ser relationerna ut mellan människa, landskap och klimat, och hur fångas dessa i det arkeologiska materialet?

Mesolitiska boplatser är delvis utforskade i området och merparten av de boplatser som utretts kan förmodligen dateras till den perioden. Boplatserna L1967:5157, L2021:2790 och L2020:5125 är belägna intill forsar älvar och är intressanta ur ett resursperspektiv.

Vad gäller lägenhetsbebyggelserna vid Svanelund, L1964:1789 och L1964:2402, så vore deras inbördes sammanhang intressant att undersöka närmare. Ofullständigt arkiv- och kartmaterial gör att denna typ av frågetecken uppstår ganska ofta i arbetet med lägenhetsbebyggelser. En arkeologisk undersökning med detaljfokus på fyndmaterial skulle kanske kunna lösa upp en del knutar. De obesuttnas kulturarv är till stora delar utforskat arkeologiskt, varför behovet av mer kunskap är stort.

⁵⁷ Arkeologiskt kunskapsuppbyggnadsprogram 2016

Källor

Litteratur

Andersson, Stina; Rex Svensson, Karin; Wigforss, Johan	1978	"Sorteringsschema för flinta." <i>Fyndrapporter 1978. Rapporter över Göteborgs Arkeologiska Musei undersökningar.</i>
Börjesson Liljas, Lisa; Swedberg, Stig; Östlund, Annika	2020	<i>Ledningskorridor FL5 S7-8 Skogssäter-Kilanda, Trollhättan, Ale och Lilla Edets kommuner, Västra Götalands län</i> <i>Arkeologisk utredning steg 1. Kulturlandskapets rapporter 2020:10.</i>
Hellgren, Mats; Johansson, Leif	2014	<i>Människan vid älven.</i> Arkoj HB.
Kulturlandskapet	2016	<i>Arkeologiskt kunskapsbyggnadsprogram 2016. Kulturlandskapet rapporter 2016:6.</i>
Nilsson, Pia; Hansson, Martin; Svensson, Eva	2020	<i>De obesuttnas arkeologi – människor, metoder och möjligheter.</i> Riksantikvarieämbetet.
Pässe, Tore & Andersson, Leif.	2005	"Shore-level displacement in Fennoscandia calculated from empirical data." I: GFF, 127:4, S. 253-268.

Digitala källor

Kulturmiljöregistret	Fornsök, https://app.raa.se/open/fornsok/
Länsstyrelsens informationskarta, Västra Götaland	Länsstyrelsernas webbgis, https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/standard/

Muntliga källor

Informant	2020-01-14	Mejl
Informant	2020-04-22	Samtal i fält

Kartor

Lantmäteriet, Lantmäterimyndigheternas arkiv	1858	<i>Hemmansklyvning Kyrkobacka, 15-ale-72</i>
Lantmäteriet, Lantmäterimyndigheternas arkiv	1843	<i>Laga skifte Svalered, 15-sap-45</i>
Lantmäteriet, Lantmäterimyndigheternas arkiv	1824	<i>Enskifte Balltorp, 15-ale-15</i>
Lantmäteriet, Lantmäterimyndigheternas arkiv	1801	<i>Utmarkskarta Balltorp, 15-ale-98</i>
Lantmäteriet, Lantmäterimyndigheternas arkiv	1789	<i>Utmarkskarta Rommele, 15-rom-75</i>
Lantmäteriet, Lantmäterimyndigheternas arkiv	1846	<i>Laga skifte 15-tun-36</i>
Lantmäteriet, Rikets allmänna kartverk	1890-97	<i>Häradsekonomen, Lilla Edet J112-42-21</i>
Lantmäteriet, Rikets allmänna kartverk	1890-97	<i>Häradsekonomen, Lödöse J112-33-1</i>
Privat ägo	1857	<i>Avsöndring Tuvetorpet</i>

Arkiv

Göteborgs stadsmuseum, Faktarummet	1919	<i>Anteckningsbok, Göteborgsinventeringen, Ale-Skövde socken</i>
------------------------------------	------	--

Bilagor

1 Strandlinjeanalys

2 Schakt

3 Provgropar

4 Fynd

5 Lämningar

Bilaga 1 Strandlinjeanalys

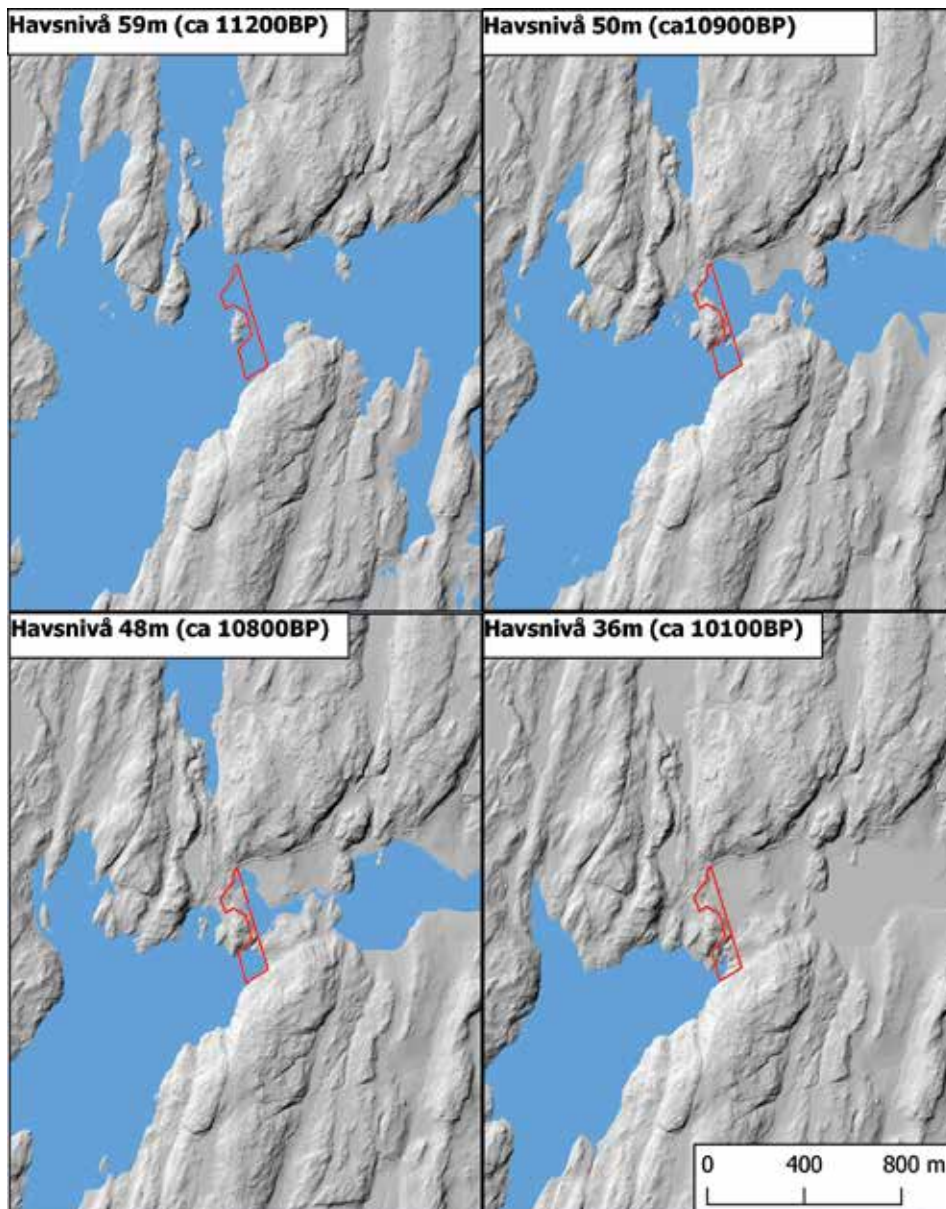
Oscar Jacobsson

Metod

För de potentiella områdena har landhöjningen och strandlinjeförskjutningen beräknats. Detta har gjorts med utgångspunkt i SGUs beräkningsmodell och de interpolerade strandlinjekurvor som presenteras i SGUs kartgenerator.¹ De aktuella områdena är relativt högt belägna och deras möjliga strandkontext är därför i huvudsak knutet till den äldre stenåldern (med vissa undantag). För denna period ger SGU endast information med 1000-årsintervall, och landhöjningens hastighet under denna 1000-års period har därför grovt beräknats linjärt mellan nivån innan och efter denna period. De mer exakta dateringar för olika havsnivåer som ges nedan bör därför ses som hypotetiska men ger en grov uppskattning.

Då SGUs kartgenerator bygger på en äldre och odetaljerad höjdmodell har endast nivåerna från denna använts. Istället har nya kartor tagits fram utifrån Lantmäteriets höjdmodell med 2 meters upplösning.

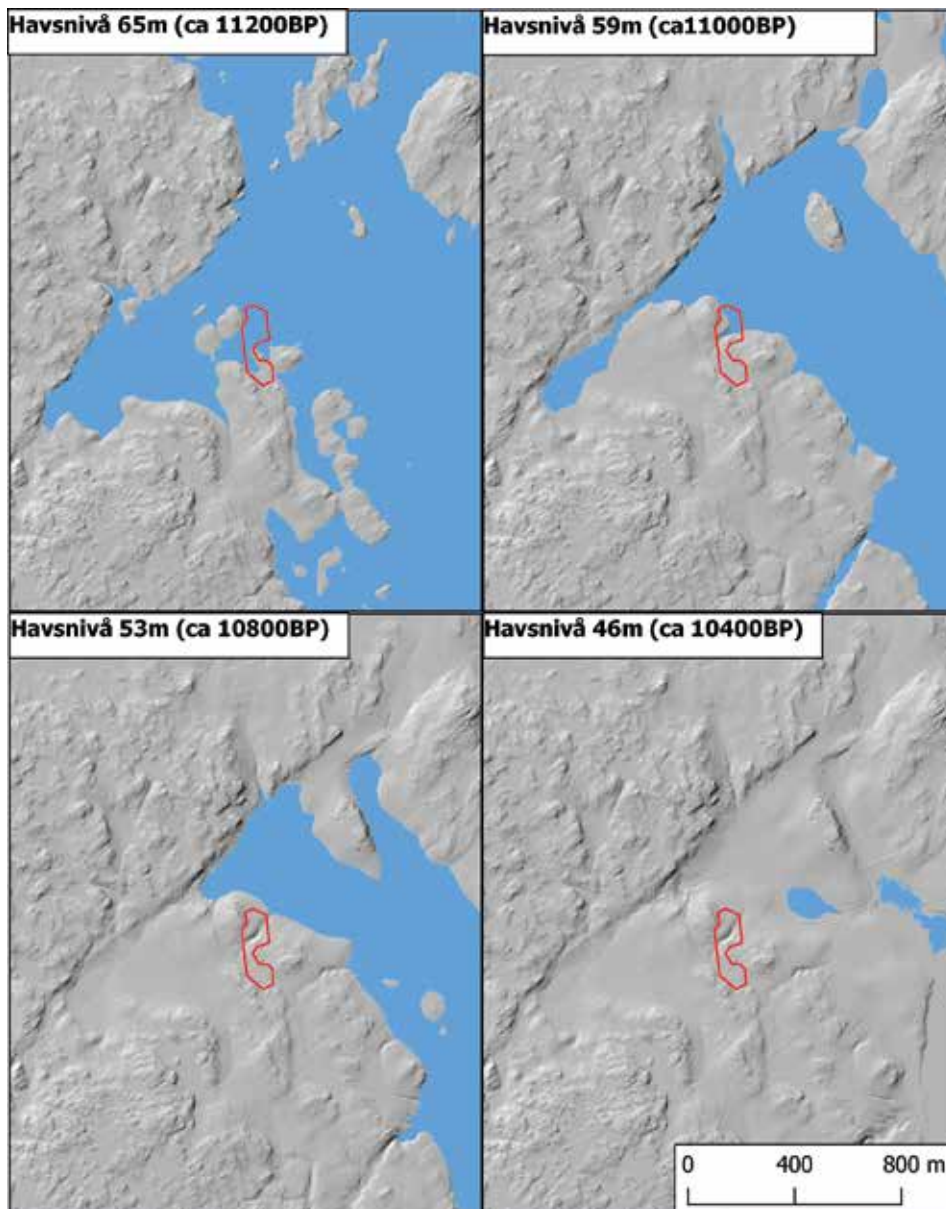
1 Påsse & Andersson 2005

Delområde 2:1, L1967:5157 och L2020:5161

För detta område har delar av sluttningarna åt väster stigit fram ur havet kring 11100BP (55 m ö. h.). Det är dock först kring 10900BP (50 m ö. h.) som någon större del av ytan har torrlagts, och området låg då beläget mellan havsvikar åt både väster och öster. Troligen har dessa båda vikar inte varit anslutna till varandra vid denna tid. Vid 10800BP (48 m ö. h.) är ytan direkt öster om området inte längre ansluten till havet, men har sannolikt utgjorts av en sjö eller våtmark. Nu har även den södra delen av området börjat formas till en strand som vetter mot viken åt väster. Denna strand är mer långvarig och det är först kring 9000BP (31 m ö. h.) som havet kan bedömas allt

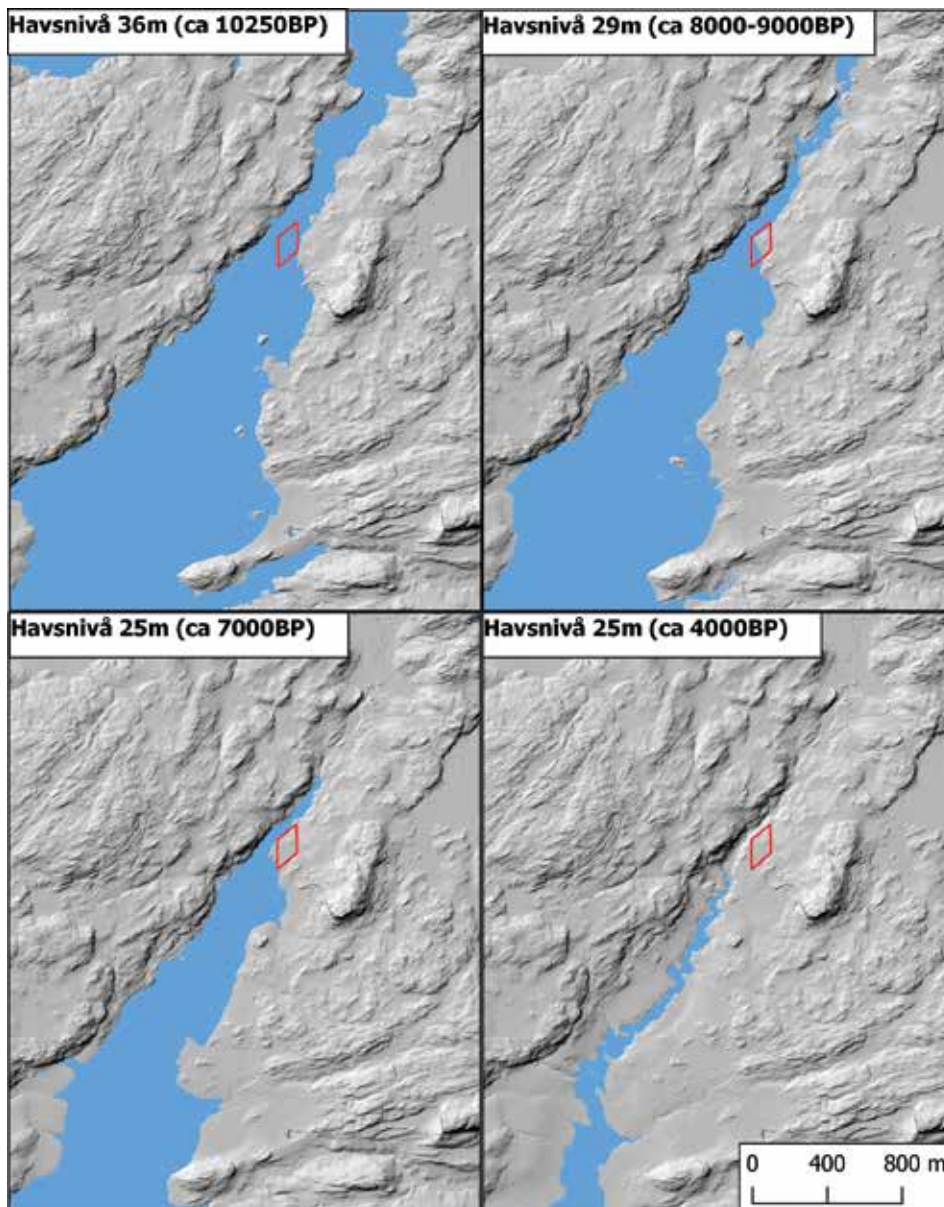
för avlägset för en strandbosättning. Även under tiden efter är det dock tydligt att dalgången under en längre tid sannolikt utgjorts av våtmark.

Delområde 2:2, L2021:3238 och L1966:5216

För detta område tycks delar av den aktuella ytan blottas på ca 65 meter ovan nuvarande havsnivå, vilket ger en datering runt 11200BP. I detta skede har närområdet en skärgårdsliknande karaktär med en större landmassa åt väster. Runt 11000BP (på 59 m ö. h.) är större delen av ytan blottlagd med en havsvik åt nordost. Flera öar är belägna åt öster i detta skede. Den mindre vik som skär in som en kil i området är sannolikt sent tillkommen till följd av ett numera i det närmaste uttorkat vattendrag, vilket har skurit sig långsamt ner genom det postglaciala lersedimentet. Detta vattendrag existerade sannolikt redan under denna tid och avvattnade höjdpartierna

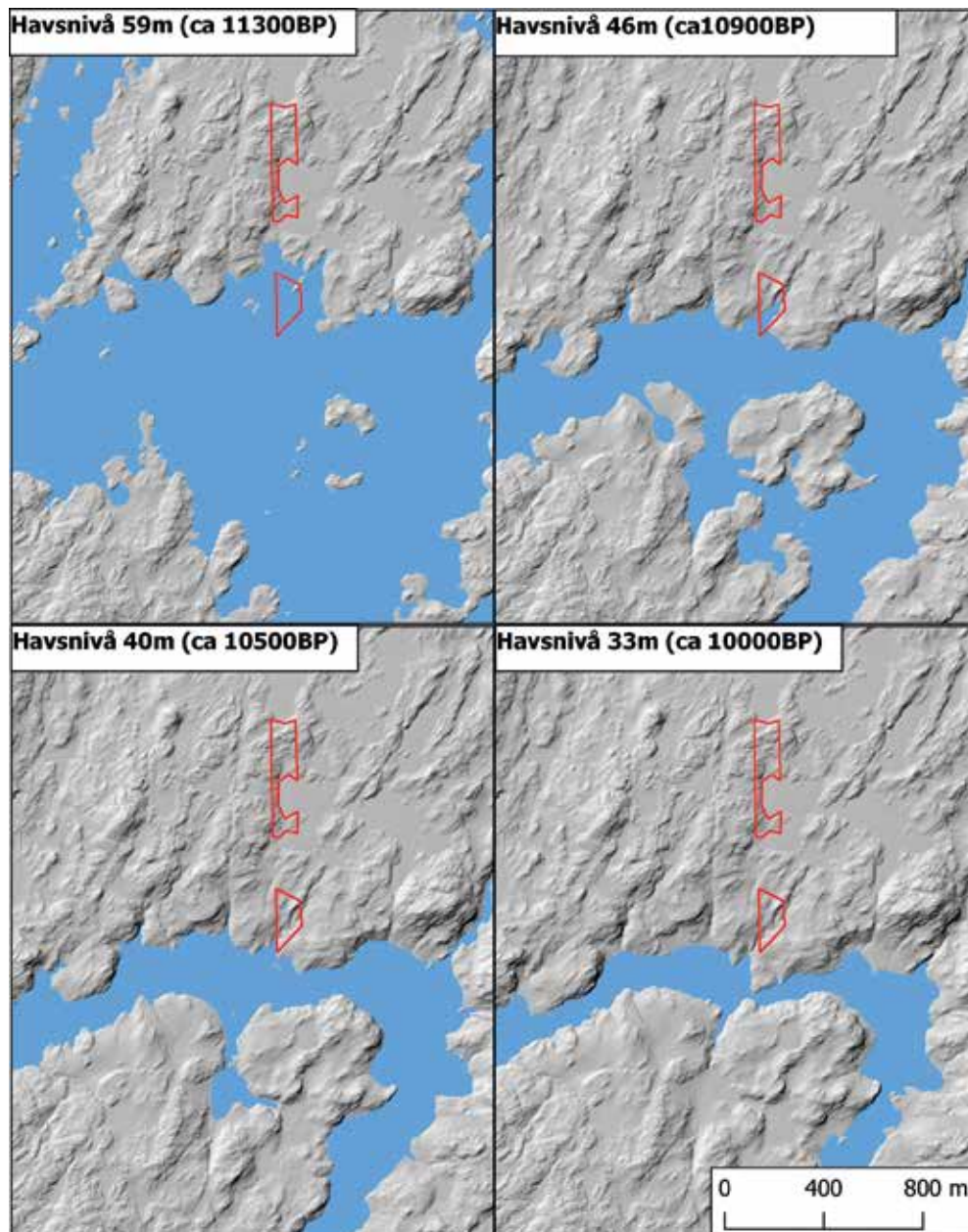
väster om området. Kustlinjen inom området bör i detta skede ha varit mer jämt. Kring 10800BP (53 m ö. h.) är hela området blottlagt och havsviken är fortsatt kvar åt nordost. Det är först kring 10400BP som dalgången nedanför är mer eller mindre torrlagd och havet har börjat bli mer avlägset. Sannolikt har dock dalgången under en lång tid framöver utgjorts av våtare terräng, och detta i kombination med närheten till sjö och vattendrag kan ha gjort platsen attraktiv för bosättning under en längre tidsperiod.

Delområde 2:3, L2021:2790

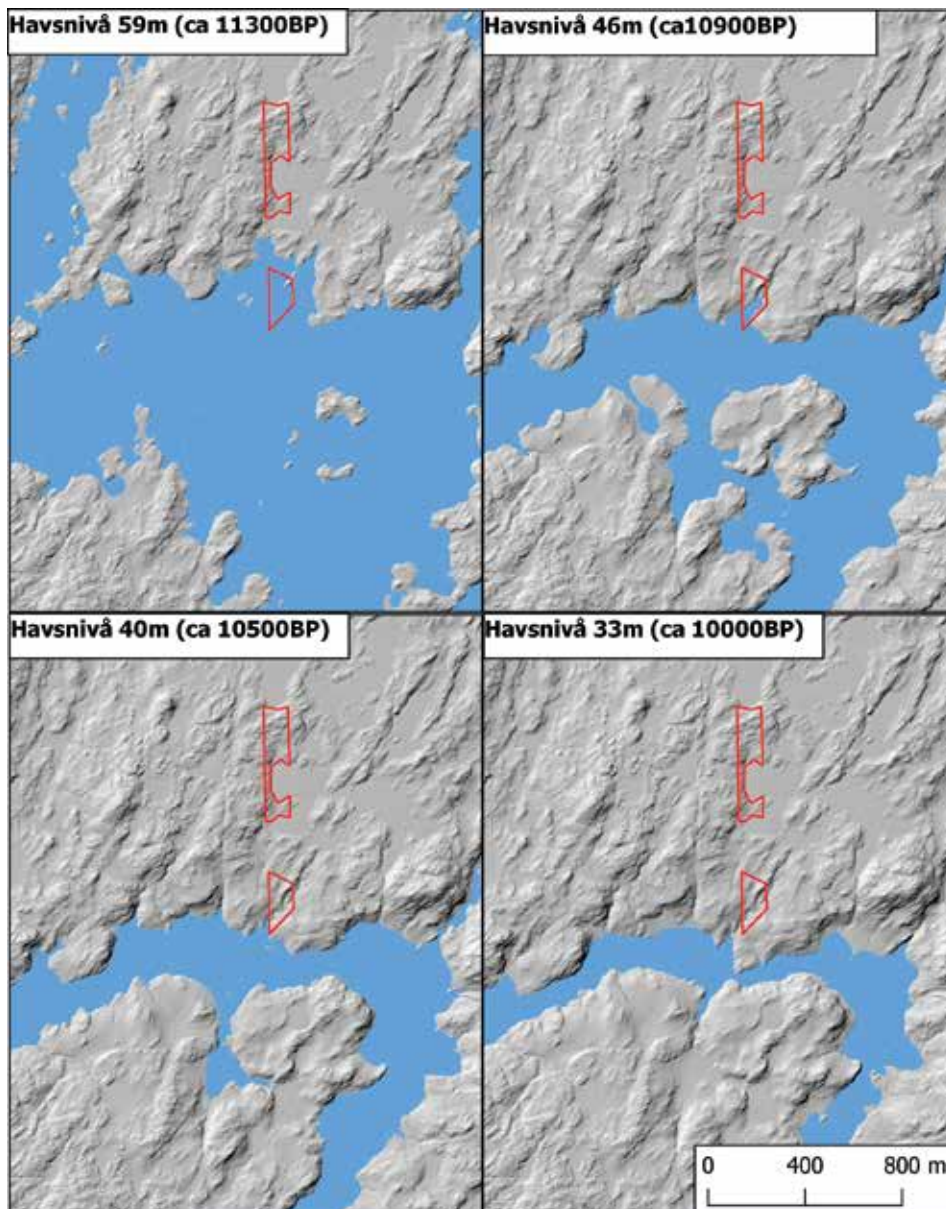
En större del av ytan är torrlagd kring 10000BP (33 m ö. h.) och går då ut som en liten udde i en havsfjord. Mellan 8000-9000 BP har landhöjningen delvis stannat av (på ca 29m ö. h.) och vid denna tid är nästan hela ytan torrlagd. Området befinner sig i detta skede fortfarande på en udde i havsfjorden som mynnar åt väster. Omkring 7000BP (25 m ö. h.) är hela området blottlagt och ännu beläget på en udde, men fjorden har krympt betydligt åt slutar nu ca 200 meter åt nordost. Fjorden är dock kvar långt fram i tiden och det är först kring 4000BP (12 m ö. h.) som den kan anses vara mer avlägsen. Till följd av det nedanliggande vattendragets nedskärning är det exakta utveck-

lingsförloppet för fjordens avslutningsskede dock något svårt att beräkna utifrån höjdmodellen. Det är därför möjligt att havet varit mer avlägset redan innan, kanske redan runt 5000BP (16 m ö. h.).

Delområde 2:4, L2020:5125

En liten holme har torrlagts inom områdets nordöstra del kring 11300BP (59 m ö. h.). Det är dock först runt 11100BP (51 m ö. h.) som en större del av områdets norra del är torrlagt och ligger i en liten vik. Vid 10900BP (46 m ö. h.) ser området mer fördelaktigt ut, när även den sydostliga delen av ytan har stigit ur havet. En mindre vik skär in i områdets centrala del i detta skede. Vid 10500BP (40 m .ö. h.) är hela området torrlagt, men havet fortsatt direkt åt sydväst och det är först kring 10000BP (33 m ö. h.) som havet ser alltför avlägset ut för en strandbosättning.

Delområde 2:9, L2021:2779

Runt 11700BP (69 m ö. h.) är en stor del av områdets norra del torrlagt, beläget på en ö i en skärgård. Vid denna tid börjar även delar av slutningarna åt väster i områdets sydliga del att blottläggas ur havet. Kring 11500BP (65 m ö. h.) är största delen av området torrlagt och fortfarande beläget på en ö. Nu har dock våtmarksområdena åt norr och nordost även börjat torrläggas ur havet. Myren öster om området torrläggs ca 11450BP (mellan 62 och 63 m ö. h.), men troligen är ytan förhöjd till följd av senare tids torvtillväxt och sannolikt utgjordes denna även vid denna tid av en grund havsvik. Fram till 11300BP (59 m ö. h.) har den nuvarande myren sannolikt gradvis

omvandlats till mer våtmarksliknande, möjligen dock först i form av en insjö eller liknande. Vid denna tid är dock ytan tydligt avskild från havet.

REFERENSER

Påsse, Tore & Andersson, Leif (2005). Shore-level displacement in Fennoscandia calculated from empirical data. I *GFF*, 127:4, 253-268.

Schakt nr	Del-omr.	Längd (m)	Bredd (m)	Orientering	Minsta djup (m)	Största djup (m)	Markslag	Jordart	Beskrivning	Anl.	Fynd	Lämningsnr
1	2:7	2,5	2,5	NV-SÖ	0,15	0,25	Skog	Sandig silt	O-O,1 förna, 0,1-0,2 brun sand, 0,2-0,25 brun silt, undergrund. Större block i SV hörnet.	Nej	Nej	-
2	2:7	2,5	2,5	NÖ-SV	0,25	0,35	Vall	Silt	O-O,1 förna, 0,1-0,25 brun sandig silt, 0,25-0,35 brungrå silt, undergrund. <i>Fynd av flintkärna.</i>	Nej	Ja	-
3	2:7	2,5	2,5	Ö-V	0,3	0,35	Vall	Silt	O-O,1 förna, 0,1-0,25 brun siltig sand, 0,25-0,35 silt.	Nej	Nej	-
4	2:7	2,5	2,5	NV-SÖ	0,4	0,8	Vall	Siltig lera	O-O,1 förna, 0,1-0,3 brun siltig sand, 0,3-0,35 brunt silt, 0,35-0,8 gråbrun lera. <i>Djupschakt.</i>	Nej	Nej	-
5	2:7	2,5	2,5	NV-SÖ	0,3	0,4	Vall	Grusig sandig silt	O-O,1 förna, 0,1-0,35 mörkbrun humös sand, 0,35-0,4 brungrå lera.	Nej	Nej	-
6	2:7	2,5	2,5	NÖ-SV	0,35	0,4	Vall	Sandig silt	O-O,1 förna, 0,1-0,35 brun siltig sand, 0,35-0,4 brungrå lera.	Nej	Nej	-
7	2:7	2,5	2,5	Ö-V	0,35	0,4	Skog	Siltig lera	O-O,1 förna, 0,1-0,35 brun siltig sand, 0,35-0,4 brungrå lera.	Nej	Nej	-
8	2:7	2,5	2,5	N-S	0,35	0,4	Skog	Sandig silt	O-O,1 förna, 0,1-0,35 brun siltig sand, 0,35-0,4 brungrå lera.	Nej	Nej	-
9	2:1	2,5	2,5	NÖ-SV	0,20	0,25	Vall	Sandig silt	O-O,05 vall, 0,05-0,1 brun humös sand, 0,1-0,25 mörkbrun kompakt lera, tjockast i NÖ, undergrund av gulbrun lera.	Nej	Nej	-
10	2:1	2,5	2,5	NV-SÖ	0,35	0,40	Vall	Sand	O-O,05 vall, 0,05-0,15 kompakt humös svart sand, 0,15-0,3 mycket kompakt humös sand, 0,35-0,4 brungrå lera.	Nej	Nej	-
11	2:1	2,5	2,5	NV-SÖ	0,30	0,30	Vall	Sand	O-O,1 vall, 0,1-0,3 svart humös kompakt sand. <i>Elschakt framkom på 0,30, schaktning avbryts. Snäckskalet i omrörda kabelschaktet.</i>	Nej	Nej	-
12	2:1	2,5	2,5	N-S	0,30	0,30	Vall	Grusig sand	O-O,1 vall, 0,1-0,2 brun sand, 0,2-0,3 brun grusig sand.	Nej	Nej	-
13	2:1	2,5	2,5	NV-SÖ	0,45	0,50	Vall	Grus	O-O,15 vall, 0,15-0,35 brun grusig sand, 0,35-0,45 grått grus, 0,45-0,5 grå lera.	Nej	Nej	-
14	2:1	2,5	2,5	N-S	0,40	0,40	Vall	Sand	O-O,1 vall, 0,1-0,35 svart humös kompakt sand, 0,35-0,4 mörkbrun kompakt lera.	Nej	Nej	-
15	2:3	3,5	3	Ö-V	0	0,5	Skog	Sand	O-O,05 förna, 0,05-0,2 brun humös sand, 0,2-0,3 mörkbrun sand, 0,3-0,45 rostbrunt grus, 0,45-0,5 gråbrun sand. <i>Fynd av tre avslag av flinta.</i>	Nej	Ja	L2021:2790

Schakt nr	Del-omr.	Längd (m)	Bredd (m)	Orientering	Minsta djup (m)	Största djup (m)	Markslag	Jordart	Beskrivning	Anl.	Fynd	Lämningsnr
16	2:3	3.5	3	N-S	0.7	0.6	Skog	Silt	0-0,05 förna, 0,05-0,1 brun humös sand, 0,1-0,5 gul sand, 0,5-0,7 gråbrun silt	Nej	Nej	L2021:2790
17	2:3	4	3	Ö-V	0,45	0,5	Skog	Sand	0-0,05 förna, 0,05-0,15 brun humös sand, 0,15-0,25 brun sand, 0,25-0,4 rostbrun siltig sand, 0,4-0,5 gråbrun sand. I schaktets N hörn är anläggning 2, hård. Fynd av sex avslag av flinta.	Ja	Ja	L2021:2790
18	2:3	3.5	3	NV-SÖ	0,35	0,4	Skog	Silt	0-0,05 förna, 0,05-0,2 brun humös sand, 0,2-0,35 brun grusig sand, 0,35-0,4 grå silt.	Nej	Ja	L2021:2790
19	2:3	3.5	3	NÖ-SV	0,3	0,25	Impediment	Grus	0-0,05 förna, 0,05-0,2 brun humös sand, 0,2-0,3 gulbrunt grus, detta i schaktets NÖ del. I schaktets S del är anläggning 3, hård. Fynd av två avslag av flinta.	Ja	Ja	L2021:2790
20	2:3	4	3	N-S	0,6	0,8	Impediment	Grusig sand	0-0,05 förna, 0,05-0,2 mörkbrun humös sand, 0,2-0,5 mörkbrun grusig sand (L 3), 0,5-0,7 mörkbrun sand (L 4), 0,7-0,8 rostbrunt grus. Tjockt lager kompakt grusig sand och sand (lager 3 och 4) ev kulturlager, synligt i profilen men ej i plan. Fynd av ett spånfragment, ett fragment från mikrospånskärna, ett avslag samt 2 övrigt slagen flinta. Bränd lera förekom sporadiskt på 0,3-0,5 m djup.	Nej	Ja	L2021:2790
21	2:6	4	3	N-S	0,4	0,35	Bete/Vall	Sandig silt	0-0,05 förna, 0,05-0,15 brun humös sand, 0,15-0,3 ljusbrunt grus, 0,3-0,4 rostbrun siltig sand.	Nej	Nej	-
22	2:6	4	3	N-S	0,35	0,4	Bete/Vall	Grus	0-0,05 förna, 0,05-0,15 brun humös sand, 0,15-0,35 brun grusig sand, 0,35-0,4 rostbrunt grus.	Nej	Nej	-
23	2:6	3.5	3	N-S	0,5	0,7	Bete/Vall	Lera	0-0,05 förna, 0,05-0,25 brun humös sand, 0,25-0,3 ljusbrun sand, 0,3-0,7 grågul lera. Ev dike/stenlyft syns i profil, ner till lera.	Nej	Nej	-
24	2:6	3.5	3	N-S	0,35	0,35	Bete/Vall	Lera	0-0,05 förna, 0,05-0,15 brun humös sand, 0,15-0,3 brun grusig sand, 0,3-0,35 gulbrun lera.	Nej	Nej	-
25	2:6	3.5	3	N-S	0,3	0,3	Bete/Vall	Lera	0-0,05 förna, 0,05-0,15 brun humös sand, 0,15-0,25 brun sand, 0,25-0,3 ljusbrun lera.	Nej	Nej	-

Schakt nr	Del-omr.	Längd (m)	Bredd (m)	Orientering	Minsta djup (m)	Största djup (m)	Markslag	Jordart	Beskrivning	Anl.	Fynd	Lämningsnr
26	2:6	3,5	3	N-S	0,4	0,5	Bete/Vall	Grus	O-0,05 förna, 0,05-0,15 brun humös sand, 0,15-0,3 brunt grus med ställvisa förekomster av sot, möjliga stenlyft eller diken. Därunder rostbrun grusig sand. Moränkrossad flintkärna påträffades utanför schaktet.	Nej	Nej	-
27	2:6	3,5	3	N-S	0,35	0,4	Bete/Vall	Silt	O-0,05 förna, 0,05-0,15 brun humös sand, 0,15-0,3 ljusbrunt stenigt grus, 0,3-0,4 ljusbrun silt. Stenlyft förekom i schaktet.	Nej	Nej	-
28	2:6	3,5	3	N-S	0,4	0,5	Bete/Vall	Sand	O-0,05 förna, 0,05-0,2 brun humös sand, 0,2-0,4 rostbrunt grus, 0,4-0,5 gråbrun sand.	Nej	Nej	-

Provgrop nr	Del-omr.	Längd (m)	Bredd (m)	Orientering	Minsta djup (m)	Största djup (m)	Markslag	Jordart	Beskrivning	Anl.	Fynd	Lämningsnr
1	2:1	0,60	0,60	NV-SÖ	0,30	0,30	Skog	Sand	O-O,1 sandig förna O,1-O,2 rödbrun grusig sand O,2-O,3 och därunder orangeröd grusig sand med stenar. I N hörnet något omrört, brun humös sand ovan bottenlagret. Stensamling i S hörnet, med flinta kring och under, ev slagplats. Flinta kom i rödbruna sandlagret och i bottenlagret. Fynd av flinta: ett spån, en mikrolit, två avslag, två splitter samt två övrigt slagen. Fynd av rödgods och fönsterglas i N hörnet.	Nej	Ja	L1967:5157
2	2:1	0,4	0,4		0,20	0,25	Skog	Sand	O-O,20 humös sand (äldre odlingsyta?), därunder sand. Fynd av flinta: en enkel avslagsskrapa, ett spån, ett splitter samt en övrigt slagen.	Nej	Ja	L1967:5157
3	2:1	0,5	0,5	NÖ-SV	0,35	0,35	Skog	Sand	O-O,05 vall, O,05-O,1 humös sand, O,1-O,25 brun sand, O,25-O,35 brun sand med grusinslag, ställvisa stenar. Fynd av flinta: tre avslag samt ett spån.	Nej	Ja	L1967:5157
4	2:1	0,4	0,4		0,15	0,20	Skog	Sand	O-O,15 humös sand, därunder grusig sand. Fynd av flinta: två avslag samt en övrigt slagen.	Nej	Ja	L1967:5157
5	2:1	0,4	0,4	NÖ-SV	0,25	0,30	Skog	Sandig silt	O-O,15 humös sand, O,15-O,25 sand (något humös), därunder siltig sand.	Nej	Nej	
6	2:1	0,5	0,5		0,20	0,25	Skog	Sand	O-O,1 sandig förna O,1-O,15 grusig brunröd sand med mycket sten, O,15-O,25 sandig/grusig silt. Rötter och sten minskade i groppen successivt.	Nej	Nej	
7	2:1	0,4	0,4	N-S	0,20	0,25	Skog	Sand	O-O,10 humus, O,10-O,20 sand, därunder stenig sand.	Nej	Nej	
8	2:1	0,6	0,4	SV-NO	0,15	0,20	Skog	Morän	O-O,05 förna, O,05-O,15 rostbrun sand, O,15-O,2 grusig sand med talrika stenar.	Nej	Nej	
9	2:1	0,5	0,5		0,15	0,20	Skog	Sand	O-O,1 sandig förna, O,1-O,2 rödbrun sand, därunder grusig siltig sand. NV del, O-O,05 sandig förna, O,05-O,10 humös mörkbrun sand, O,10-O,15 rödbrun sand, därunder grusig sand.	Nej	Nej	
10	2:1	0,5	0,5	NÖ-SV	0,35	0,40	Skog	Sand	O-O,1 förna, O,1-O,2 brun humös sand, O,2-O,35 brun grusig sand, O,35-O,4 rostbrun siltig sand.	Nej	Nej	
11	2:1	0,4	0,4	NV-SÖ	0,20	0,20	Skog	Sand	O-O,10 humös sand, O,10-O,20 sand, därunder stenig sand.	Nej	Nej	

Provgrop nr	Del-omr.	Längd (m)	Bredd (m)	Orientering	Minsta djup (m)	Största djup (m)	Markslag	Jordart	Beskrivning	Anl.	Fynd	Lämningsnr
12	2:1	0,5	0,5	N-S	0,30	0,30	Skog	Morän	0-0,5 förna, 0,5-0,15 grå grusig sand, 0,15-0,3 stenigt rostbrunt grus.	Nej	Nej	
13	2:1	0,5	0,5	N-S	0,10	0,20	Skog	Sand (grusig)	0-0,1 förna 0,1-0,15 mörkbrun kompakt silt, 0,15-0,2 något grusig rödbrun silt. Fynd av flinta: splitter.	Nej	Ja	L2020:5161
14	2:5	0,4	0,5	Ö-V	0,15	0,25	Impediment	Sand	0-0,1 förna, 0,1-0,16 mörkbrun silt, 0,16-0,14 grå siltlins, därunder rödbrun grusig silt med några större stenar. NV hörnet något mulligt lager ovan rödbrun silt.	Nej	Nej	
15	2:5	0,5	0,5	N-S	0,30	0,30	Impediment	Sand	0-0,05 förna, 0,05-0,1 humös brun sand, 0,1-0,25 rostbrun sand, 0,25-0,3 rostbrunt stenigt grus.	Nej	Nej	
16	2:5	0,4	0,4		0,00	0,00	Impediment	Sand	0-0,05 humös sand, 0,05-0,15 sand, därunder siltig sand.	Nej	Nej	
17	2:5	1,6	1,4	Ö-V	0,25	0,25	Skog	Grusig sand	0-0,1 förna, 0,1-0,15 brun sand, 0,15-0,2 brunt grus, 0,2-0,25 rostbrunt grus. Fynd av flinta: en kärna och en övrigt slagen.	Nej	Ja	
18	2:5	0,3	0,3		0,20	0,30	Impediment	Grusig sand	0-0,05 förna, 0,05-0,10 sand, därunder grusig sand.	Nej	Nej	
19	2:5	0,4	0,4	NÖ-SV	0,05	0,20	Skog	Sand	0-0,05 förna, 0,05-0,15 brun sand, 0,15-0,18 stenlager med små och stora sten i rödbrun grusig silt, 0,18-0,2 rödbrun grusig silt.	Nej	Nej	
20	2:5	0,5	0,5	Ö-V	0,25	0,25	Skog	Grus	0-0,05 förna, 0,05-0,15 grått grus, 0,15-0,25 rostbrunt grus med stenar.	Nej	Nej	
21	2:5	0,3	0,3		0,20	0,20	Skog	Sand	0-0,05 förna, 0,05-0,10 sand, därunder grusig stenig sand.	Nej	Nej	
22	2:5	0,4	0,4	SÖ-NV	0,15	0,20	Våtmark	Sand	0-0,08 förna, 0,08-0,09 grå siltlins, 0,09-0,13 humös svart sand, därunder humös sand.	Nej	Nej	
24	2:4	0,5	0,5	N-S	0,25	0,30	Skog	Silt	0-0,05 förna, 0,05-0,2 brun siltig sand, 0,25-0,3 gråbrun silt.	Nej	Nej	L2020:5125
25	2:4	0,6	0,6	NÖ-SV	0,25	25,00	Impediment	Silt	0-0,10 förna 0,10-20 styv silt, nästan lera, därunder grusig ljusare silt. Mycket kvarts, inga synligt bearbetade.	Nej	Nej	L2020:5125
26	2:4	0,5	0,5	Ö-V	0,35	0,40	Skog	Silt	0-0,05 förna, 0,05-0,15 brun humös sand, 0,15-0,35 brun siltig sand, 0,35-0,4 brun grusig sand. Fynd av en flintkärna.	Nej	Ja	L2020:5125

Provgrop nr	Del-omr.	Längd (m)	Bredd (m)	Orientering	Minsta djup (m)	Största djup (m)	Markslag	Jordart	Beskrivning	Anl.	Fynd	Lämningsnr
27	2:4	0,5	0,4	N-S	0,25	0,30	Impediment	Silt	0-0,5 förna, 0,5-0,10 sand, 0,20-0,20 stenpackning med silt, 0,20-0,25 sandig silt, 0,25-0,30 grusig silt med inslag av lera. Fynd av avslag av flinta, precis under stenpackning i sandiga siltlagret.	Nej	Ja	L2020:5125
28	2:4	0,4	0,6	Ö-V	0,25	0,25	Skog	Lera	0-0,05 förna, 0,05-0,15 brun siltig sand, 0,15-0,25 brun siltig lera.	Nej	Nej	L2020:5125
29	2:4	0,5	0,5	N-S	0,40	0,45	Skog	Grusig silt	0-0,05 förna, 0,05-0,1 brun humös sand, 0,1-0,25 rostbrun sand, 0,25-0,4 rostbrun siltig sand, 0,4-0,45 ljusbrun grusig silt.	Nej	Nej	L2020:5125
30	2:4	0,5	0,4	Ö-V	0,20	0,30	Impediment	Sandig silt	0-0,05 förna, 0,05-0,10 humös sand, 0,10-0,20 silt, 0,20-0,30 kompakt grusig silt, nästintill lera.	Nej	Nej	L2020:5125
31	2:9	0,4	5,0	Ö-V	0,30	0,30	Skog	Sandig silt	0-0,05 förna, 0,05-0,1 brun sand, 0,1-0,25 rostbrun sand, 0,25-0,3 grusig silt	Nej	Nej	
32	2:9	0,5	0,5	N-S	0,20	0,30	Impediment	Sandig silt	0-0,05 förna, 0,05-0,1 humös sand, 0,1-0,25 silt, 0,25-0,3 grusig silt. En del kvarts, inga synligt bearbetade.	Nej	Nej	L2021:2779
33	2:9	0,8	0,6	NÖ-SV	0,45	0,55	Skog	Grusig silt	0-0,05 förna, 0,05-0,15 brun humös sand, 0,15-0,2 rostbrun sand, därunder är svart sotig kolbemängd sand. Rikligt med skörbränd sten. Härd i V delen av rutan, anläggning 1. Rutan utvidgad på grund av anl.	Ja	Ja	L2021:2779
34	2:9	0,5	0,5	N-S	0,40	0,40	Skog	Grusig silt	0-0,05 förna, 0,05-0,15 brun humös sand, 0,15-0,3 brun siltig sand, 0,3-0,4 rostbrunt siltigt grus. Fynd av flinta: ett avslag.	Nej	Ja	L2021:2779
35	2:9	0,5	0,5	N-S	0,20	0,30	Impediment	Silt	0-0,05 förna, 0,05-0,10 ngt humös sand, 0,10-0,20 silt, 0,20-0,30 grusig silt med stenar. En del kvarts, inget synligt bearbetad.	Nej	Nej	L2021:2779
36	2:9	0,5	0,5	Ö-V	0,20	0,35	Skog	Grusig silt	0-0,05 förna, 0,05-0,2 grå sand, mot S fast berg därunder, 0,2-0,3 rostbrun sand, 0,3-0,35 brun grusig silt.	Nej	Nej	
37	2:9	0,4	0,4	N-S	0,15	0,20	Impediment	Sand	0-0,05 förna, 0,05-0,08 humös sand, 0,08-0,13 sand, därunder grusig sand.	Nej	Nej	
38	2:9	0,5	0,5	N-S	0,20	0,30	Skog	Grusig sand	0-0,05 förna, 0,05-0,1 grå sand, 0,1-0,2 grå sand, därunder rödbrunt grus med stenar.	Nej	Nej	

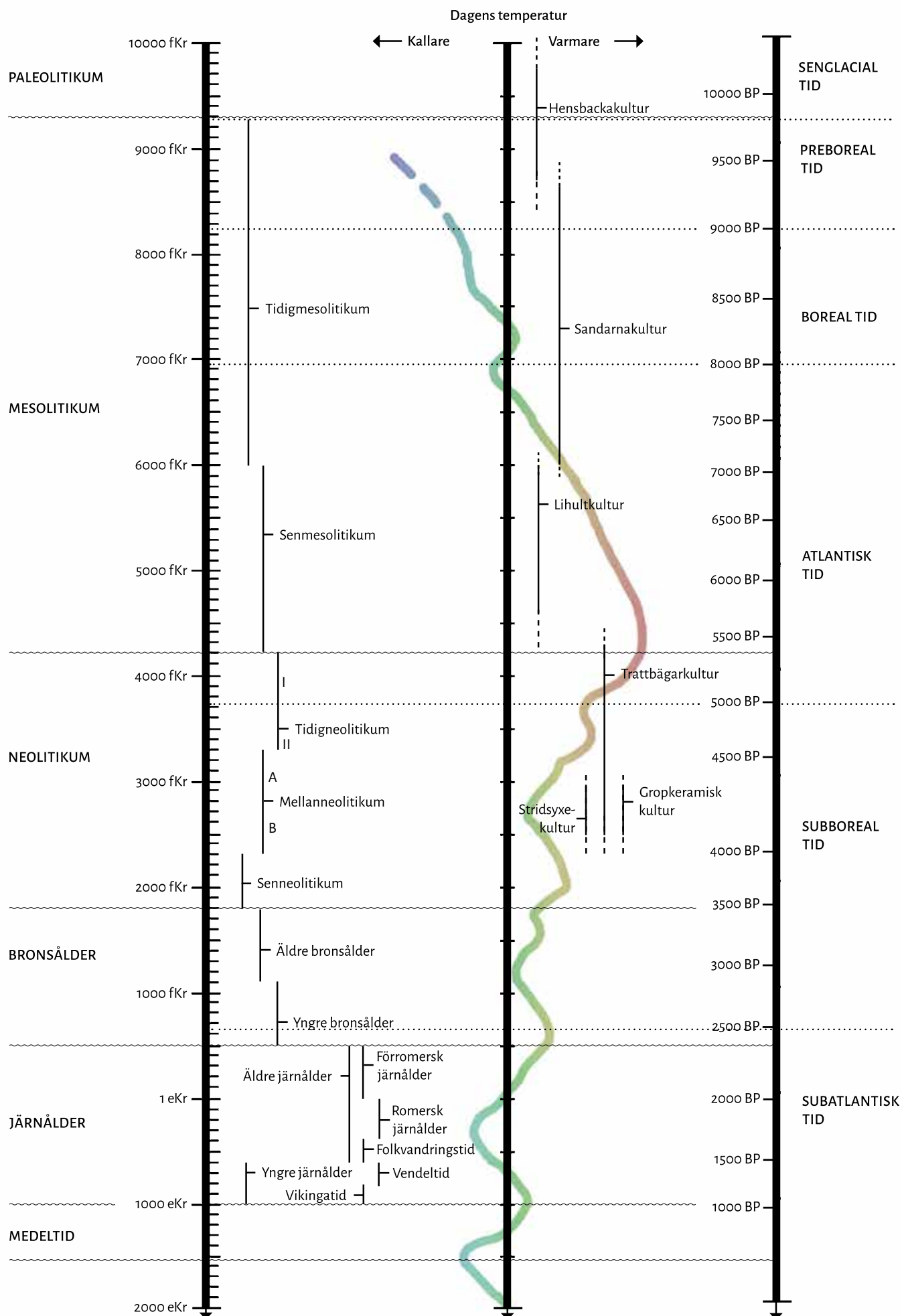
Provgrupp nr	Del-omr.	Längd (m)	Bredd (m)	Orientering	Minsta djup (m)	Största djup (m)	Markslag	Jordart	Beskrivning	Anl.	Fynd	Lämningsnr
39	2:4	0,5	0,5	N-S	0,30	0,35	Skog	Silt	O-O,05 förna, O,05-O,1 brun sand, O,1-O,25 brun siltig sand, därunder brun silt. Fynd av en övrigt slagen flinta.	Nej	Ja	L2020:5125
40	2:4	0,5	0,5	N-S	0,15	0,25	Skog	Sandig silt	O-O,05 grästorv, O,05-10 humös sand, O,10-O,15 sandig silt, O,15-O,25 grusig silt.	Nej	Nej	L2020:5125
41	2:4	0,5	0,5	Ö-V	0,30	0,35	Skog	Lera	O-O,05 förna, O,05-O,1 brun sand, O,1-O,25 ljusbrun silt, O,25-O,35 grå lera.	Nej	Nej	L2020:5125
42	2:9	0,5	0,5	N-S	0,35	0,15	Impediment	Grus	O-O,05 förna, O,05-O,2 grå grusig sand, O,2-O,35 brunt grus med stenar, stort block i N.	Nej	Nej	
43	2:9	0,4	0,4	NV-SÖ	0,30	0,20	Impediment	Sand	O-O,1 förna/grästorv, O,1-O,25 humös sand/torv med ngr stenar i botten, därunder grusig sand och stenar. Bottensanden sluttar mot SÖ, ca 0,1 m differens i rutan. Botten vattenfylld direkt under torvlagret.	Nej	Nej	
44	2:9	0,5	0,5	N-S	0,25	0,25	Impediment	Grusig sand	O-O,05 förna, O,05-O,1 brun sand, O,1-O,25 rostbrunt grus med stenar, O,25 fast berg.	Nej	Nej	
45	2:9	0,4	0,3	Ö-V	0,10	0,25	Impediment	Sand	O-O,05 förna, O,05-O,1 humös sand, O,1-O,12 grå sand, O,12-O,2 rostbrun grusig sand, därunder fast berg.	Nej	Nej	
46	2:9	0,4	0,6	N-S	0,20	0,20	Impediment	Grus	O-O,05 förna, O,05-O,1 brun sand, O,1-O,2 grått grus, därunder fast berg.	Nej	Nej	
47	2:9	0,4	0,4	N-S	0,20	0,30	Impediment	Sand	O-O,1 förna, O,1-O,18 siltig sand, O,18-O,25 grusig sand, O,25-O,3 grusig siltig sand, därunder stenar.	Nej	Nej	
48	Mellan 2:4 o 2:9	0,4	0,4	N-S	0,30	0,30	Skog, sänka, sadelläge	Sand	O-O,1 förna, O,1-O,2 siltig sand, O,2-O,3 grusig sandig silt med mycket småstenar.	Nej	Nej	
49	Mellan 2:4 o 2:9	0,5	0,5	N-S	35,00	0,40	Skog, sänka, sadelläge	Grus	O-O,05 förna, O,05-O,1 brun sand, O,1-O,3 ljusbrun siltig sand, O,3-O,4 rostbrunt grus.	Nej	Nej	
50	Mellan 2:4 o 2:9	0,5	0,5	N-S	0,15	0,20	Skog, sänka	Sand	O-O,05 förna, O,05-O,2 brun sand, därunder fast berg.	Nej	Nej	
51	Mellan 2:4 o 2:9	0,4	0,4	N-S	0,30	0,30	Skog, sänka	Sand	O-O,1 förna, O,1-O,2 humös sand, O,2-O,3 grusig silt med mycket småstenar.	Nej	Nej	
52	2:9	0,5	0,5	N-S	0,30	0,30	Impediment	Grusig sand	O-O,05 förna, O,05-O,1 svart sand, O,1-O,25 rostbrun sand, O,25-O,3 rostbrun grusig sand.	Nej	Nej	

Provgrop nr	Del-omr.	Längd (m)	Bredd (m)	Orientering	Minsta djup (m)	Största djup (m)	Markslag	Jordart	Beskrivning	Anl.	Fynd	Lämningsnr
53	2:9	0,4	0,4	N-S	0,30	0,30	Impediment	Sand	O-O,1 förna/grästorv, 0,1-0,2 humös sand, 0,2-0,3 torv forts därunder. Grusig sand i SV hörn, resten (75%) humöst/torvigt, antagligen en stubbe som ej går att ta sig igenom för hand.	Nej	Nej	

Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Fyndstatus	Svallad	Patinerad
1	Flinta	Mikrolit	Trekantsmikrolit	Provgrop 1	1	0,37	Intakt, 28 mm	Tillvaratagen	Nej	Nej
2	Flinta	Spån		Provgrop 1	1	1,3	Intakt, 38 mm	Tillvaratagen	Nej	Nej
3	Keramik	Rödgods		Provgrop 1	1	1,9	0,4 tjockt	Ej tillvaratagen	-	-
4	Glas			Provgrop 1	1		Grönt fönsterglas	Ej tillvaratagen	-	-
5	Flinta	Avslag		Provgrop 1	2	18,7		Ej tillvaratagen	Nej	Nej
6	Flinta	Splitter		Provgrop 1	2	0,19	Ett är patinerat	Ej tillvaratagen	Nej	Ja
7	Flinta	Övrigt slagen		Provgrop 1	2	1,1	Ett är svallad	Ej tillvaratagen	Ja	Nej
8	Flinta	Skrapa	Enkel avslagsskrapa	Provgrop 2	1	4,1		Tillvaratagen	Nej	Nej
9	Flinta	Spån		Provgrop 2	1	0,84	Sandarnaspån	Tillvaratagen	Nej	Nej
10	Flinta	Splitter		Provgrop 2	1	0,24		Ej tillvaratagen	Nej	Nej
11	Flinta	Övrigt slagen		Provgrop 2	1	0,46	Bränd	Ej tillvaratagen	Nej	Nej
12	Flinta	Mikrosticket		Provgrop 3	1	1,6	Mikrosticket, rest från mikrolitproduktion	Tillvaratagen	Nej	Nej
13	Flinta	Spån	Kort spånfragment	Provgrop 3	1	0,34	Bränd	Ej tillvaratagen	Nej	Nej
14	Flinta	Avslag		Provgrop 3	2	0,64	Ett är bränt	Ej tillvaratagen	Nej	Nej
15	Flinta	Mikrosticket		Provgrop 4	1	0,84	Mikrosticket, rest från mikrolitproduktion	Tillvaratagen	Nej	Nej
16	Flinta	Avslag		Provgrop 4	1	2,3		Ej tillvaratagen	Nej	Nej
17	Flinta	Splitter		Provgrop 13	1	0,29	Svagt svallad	Ej tillvaratagen	Ja	Nej
18	Flinta	Avslag		Delområde 2:2	1	9,5		Ej tillvaratagen	Ja	Nej
19	Flinta	Kärna F	Övrig kärna	Delområde 2:2	1	-		Ej tillvaratagen	Nej	Nej
20	Flinta	Övrigt slagen		Delområde 2:2	2	-	En svallad	Ej tillvaratagen	Ja	Nej
21	Diabas	Kärna		Delområde 2:2	1	-	Yxämne?	Ej tillvaratagen	Nej	Nej
22	Bergart	Avslag		Delområde 2:2	1	-		Ej tillvaratagen	Nej	Nej
23	Kvarts	Avslag		Delområde 2:2	2	-		Ej tillvaratagen	Nej	Nej
24	Flinta	Avslag		Schakt 15	2	5,9	Finkornig flinta	Ej tillvaratagen	Nej	Nej
25	Kvartsit	Avslag		Schakt 15	1	1,1		Ej tillvaratagen	Nej	Nej
26	Flinta	Avslag		Schakt 17	3	4,05		Ej tillvaratagen	Nej	Nej
27	Flinta	Övrigt slagen		Schakt 17	4	29,5		Ej tillvaratagen	Nej	Nej

Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Fyndstatus	Svallad	Patinerad
28	Flinta	Avslag		Schakt 18	1	1,7	Bränd	Ej tillvaratagen	Nej	Nej
29	Kvarts	Avslag		Schakt 18	1	9,2		Tillvaratagen	Nej	Nej
30	Flinta	Spån	Kort spånfragment	Schakt 19	1	0,33	Ämne tvårpil?	Ej tillvaratagen	Nej	Nej
31	Flinta	Avslag		Schakt 19	1	0,73	Finkornig flinta,	Ej tillvaratagen	Nej	Nej
32	Flinta	Kärnfragment	Sidofragment	Schakt 20	1	5,5	Från mikrospån-kärna	Tillvaratagen	Nej	Nej
33	Flinta	Spån	Stickelavslag	Schakt 20	1	1,1	Finkornig flinta, viss nötning efter kant	Tillvaratagen	Nej	Nej
34	Flinta	Spån-fragment		Schakt 20	1	0,63	Bränt	Ej tillvaratagen	Nej	Nej
35	Flinta	Avslag		Schakt 20	1	0,93	Finkornig flinta	Ej tillvaratagen	Nej	Nej
36	Flinta	Splitter		Schakt 20	1	0,08	Finkornig flinta	Ej tillvaratagen	Nej	Nej
37	Flinta	Övrigt slagen		Fyndpunkt 2	1	43,5		Ej tillvaratagen	Ja	Nej
38	Flinta	Kärna F	Övrig kärna	Provgrop 26	1	183	Hårt svallad	Ej tillvaratagen	Ja	Nej
39	Flinta	Avslag		Provgrop 27	1	0,16		Ej tillvaratagen	Nej	Nej
40	Flinta	Övrigt slagen		Provgrop 39	1	33	Helt vitpatinerad	Ej tillvaratagen	Nej	Ja
41	Flinta	Övrigt slagen		Provgrop 17	1	106		Ej tillvaratagen	Nej	Nej
42	Kvarts	Kärna		Provgrop 17	1	52,8		Ej tillvaratagen	Nej	Nej
43	Flinta	Avslag		Provgrop 34	1	0,69		Ej tillvaratagen	Ja	Nej
44	Flinta	Kärna		Schakt 2	1	-		Ej tillvaratagen	Nej	Nej

Lämningsnr (KMR)	Lämningsnr (KUL/karta)	Del- område	Lämningsstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning
L2021:2828	L1	2:7	Husgrund, historisk tid	Husgrund, 6x4 m stor (NÖ-SV) och intill 0,5 m h. Kallmurad av 0,3-0,5 m st stenar. Eventuellt ladugård, saknar synligt spismursröse. En husgrund, jordkällare (L2020:5047), ligger ca 50 m åt SO. Markägare menar att här legat ett torp, men saknar kunskap om ålder eller eventuella boende. Beväxt med aspsly. Ej skadad.	Övrig kulturhistorisk lämning
L2021:2795	L2	2:12	Lägenhets-bebyggelse, rest av	Uppgift om torp, synlig i äldre kartmaterial. Rest av husgrund. 6x4 m (NO-SV). 0,8 m h, av 0,1-1,2 m stora stenar. Kraftigt skadad av odlingsaktivitet. Förstörd.	Ingen antikvarisk bedömning
Ingår i L2020:5115	L3	2:12	Husgrund, historisk tid inom Lägenhets-bebyggelse	Husgrund 1, bostadshus, 7x4 m (N-S). Intill 0,8 m h. Spår av grund synlig, ca 0,4 m h, mot NV och S, av 0,1-0,3 m stora stenar. Mot O är spismursröse, 1,1x1,5 m och intill 0,8 m h, av 0,2-0,4 m stora stenar. Beväxt med sly. Ej skadad.	(Övrig kulturhistorisk lämning)
Ingår i L2020:5115	L4	2:12	Husgrund, historisk tid inom Lägenhets-bebyggelse	Grund efter jordkällare 7x5 m (O-V). Öppning mot O. Intill 0,5 m dj. Grundmurar lagda i 1-2 skift av 0,15-1,3 m stora stenar. Kraftigt raserad. Beväxt med ett fruktträd.	(Övrig kulturhistorisk lämning)
Ingår i L1964:1789	L7	2:11	Husgrund, historisk tid inom Lägenhets-bebyggelse	Grund efter jordkällare, ca 5x4 m stor. (NV-SO), intill 1 m dj, av 0,1-1 m stora block. Ingrävd i SO-sluttning med öppning åt SO. Igenrasad. Ingång 1 m lång med nedrasat hålltak. Ej skadad.	(Fornlämning)
Ingår i L1964:1789	L8	2:11	Husgrund, historisk tid inom Lägenhets-bebyggelse	Lämning efter bostadshus, 7x8 m stor (N-S), intill 0,4 m h. Grund lagd i 3-4 lager av 0,3-1 m stora stenar. I NV är spismur 1,8x1,3 (N-S), 0,8 m h av 0,1-0,7 m stora stenar. Beväxt med syren, snöbär, enbuskar, ett flertal större löv och barrträd. Strax S om står ett gammalt fruktträd. Ej skadad.	(Fornlämning)
Ingår i L1964:1789	L9	2:11	Hägnad, stenmur	Rest av hägnad, 0,3-0,7 m h, 0,3-0,5 m b. bestående av 0,2-0,6 m stora stenar lagda i 1-2 lager. Anger fastighetsgränsen mellan Ö Svalered och Balltorp Andersgården. Eventuellt delvis borttagen för utvidgning av åkermark. Beväxt med en stor tall och två större granar. Ej skadad.	(Fornlämning)
Ingår i L1964:1789	L10	2:11	Husgrund, historisk tid inom Lägenhets-bebyggelse	Lämning efter ladugård, 4x8 m stor (NV-SO), intill 1,2 m h av 0,2-1 m stora stenar. Mot NO är grund lagd i 4-5 lager, ställvis raserad. Spår av innervägg. Beväxt med två björkar och en tall. Ej skadad.	(Fornlämning)
Ingår i L1964:1789	L11	2:11	Hägnad, stenmur	Stenmur, 0,3-1 m h och 0,5 m br, lagd i 1-4 lager av 0,1-1 m stora stenar. Omgårdar lägenheten i V, N och Ö. Ej skadad.	(Fornlämning)
Ingår i L1964:1789	L13	2:11	Hägnad, stenmur	Stenmur, 0,3-1 m h och 0,5 m br, lagd i 1-4 lager av 0,1-1 m stora stenar. Omgårdar delvis lägenheternas åkermark i S. Ej skadad.	(Fornlämning)

Sammanställd av: Swedberg & Östlund. Källor: Andersson & Ragnesten (red) 2005, Nielsen 1993, Svedhage 1996, Welinder, Pedersen, Widgren (red) 1998 samt OxCal

Ledningskorridor FL5 S7-8, Skogssäter-Kilanda, Trollhättan, Lilla Edet och Ales kommuner, Västra Götalands län
Arkeologisk utredning steg 2

Kulturlandskapet har utfört en arkeologisk utredning steg 2 inom 12 delområden inom en kraftledningskorridor. Delområdena innehöll nio tänkbara boplatslägen och tre torplämningar som behövde utredas ytterligare inför det planerade arbetet.

Utredningen har resulterat i att åtta nya fornlämningar har registrerats, inom sex av delområdena. Det rör sig om sex boplatser från stenålder, några med potentiella dateringar till mesolitikum och två från mesolitikum. Två torp har också blivit registrerade som fornlämningar, då det har konstaterats att de är etablerade före år 1850.

Utifrån Kulturmiljölagen ska fornlämningar helt undvikas, alternativt undersökas inför borttagande. Då flera har möjliga dateringar som bland de äldsta i området finns flera intressanta frågeställningar att ha med sig inför eventuella framtida undersökningar.

Övriga kulturhistoriska lämningar ska visas hänsyn och helst undvikas. Mindre bebyggelseenheter med omkringliggande jordbruksrelaterade lämningar – torp - är tydliga spår efter ett äldre kulturlandskap i ett annars skogrikt och glesbebyggt landskap.

www.kulturland.se